

P.P. 1-100
1783

A137/82 H.M. Mohlabe, K39/21

APR 2 1947

Customs connected with
puerperium

Bethany Mission,

P. O. Richardsondale

Matswato. £5-10-0 22-3-1947

Mosadi ke a kxola mpa, akwa ka
 nozi pelo ya kaxwe se sengwe sefo
 a sa senyake, a ija dijō tse diat
 ko ke pelo ya kaxwe. Byale ele kore ta
 ba taba ekxolo ke kofeta ke kxwedi, byale
 kxwedi ya mathōmō a ena selō fela
 yēna ka nozi wa tsebe kore kxwedi
 e phetile, fela ka moraxō ka kxwedi
 ya bobedi o swanetsē ko botsa monna
 kore kxwedi ela ya kofeta a ka e bō
 na. Byale kana mowe mosadi a swa
 nēla ko rōbala le monna yo mongwē, ka
 baka la kore a ka bolaya monna yo we a
 rōbetse ko naē, ka kobane madi a se a
 kaxwe. O swanetsē ko setswara se t
 ho, ko fihlēla a fetša kxwedi tse th
 arō, byale ka kxwedi ya bone madi a
 la a bupile motho a e sale madi
 byale monna yo mongwē a kanna a
 tsena kaxo sane molato. Melaō ya
 mo mosadi a sa thōma ko akxola m
 sa, o swanetsē ko toxa e sale ko
 a sešu a hlapa diatla le

Handwritten mark

IVS
FORI

783

K34/82

madlô ke moka a sepela le malapa a mot-
 se, a tsama a e² xa metsi ka dipits'eng tša
 metsi, a enwa, a sa metš'e a no a mu-
 ma a tšoma a tšwela ka pits'eng ke moka
 a fetela pele a dira byale, ke moka
 o swanetš'e xo dira byale byale xo fihlêla
 a felets'a malapa. Ke xone ka xoriato
 a lafa xone bana ba seke ba kxoma.
 Ka xobane xe ngwana a ka kxoma mohlom-
 ony xe makhomo a mosadi a xalefa o ya
 hwa, byale xe ba e ya dingakeng din-
 gaka ditla bolêla xone makhoma a tšw.
 a xa mosadi wa xobina sekête. Byale
 ke moka e tla ba le epana, le wena xe
 o ka ba le ngwana a ka seke a xobelê-
 la ba swanetš'e xo molaya. Mosadi xe
 a sa thômô xo a kxola mpa, o swane-
 tš'e xo bats'a monna wa xaxwe xone mo-
 nna a seke a tsama a kakola bana
 ba batho, fêla xe a nyeka xo ba kakola
 o swanetš'e xo bolêla xone o seke wa
 kxoma yena ke yena masoxana ke
 xôna a moalalile ka xoriato mo we.
 Ke tona moldô wa monna wa mosadi
 wa xo akxola mpa le yena mosadi o

783

K34/82

3

swanetshe xo dira byale, a fela xe aka
 koda ngwana wa motho a fela are
 a seke wa kroma, ke ona molaô ke xo-
 re le xe ngwana a ke babu, fela lentš-
 u le laxone o seke wa kroma ba lekwi-
 ile a wa wena a o sana molatoka
 xobane o boletshe ba xokwile. Ke yina me-
 laô e we moakxadi wa mpa a swanetshe
 xo e tseba. Ke mosadi oile wa mela bya-
 le e tla a koda mpa o swanetshe xo batša
 monna wa xaxwe byale monna wa xaxwe
 o swanetshe xo tsibisa ba tswadi ba xaxwe
 byale batswadi ba xaxwe ba swanetshe xo
 tsibisa batswadi ba mosadi xore ngwa-
 na wa lena re mathšobisitšhe mollo, xore
 ba dula ba tseba ka xobane di tla pe-
 le xa ditšibi. Mohlomong ba nomola byale
 a hwa le mpa byale beng ba hlōxō ba
 ka seke bare a hwile ba tlane le bolale
 ngwana wa rena ka xobane xe la lena
 e be le tseba xore ngwana wa rena
 a ema xa botse nka be le re bututū
 le rena ra dula re tseba. Byale ka
 monna yo mongwe wa xa Masumu o ile
 a tšeya mosadi xa šadi, byale mosadi

783

K34/82

4

a ima, ele xone mpa e e thibiswaxo batswadi
 ke mpa ya mathōma, ya bobedi a wa xa
 ba sa batsibisa. Monna wa xaxwe yēna xe
 mpa ele ya xaxwe a wa o norōbala na e, xo
 fihlêla ka kxwedi ya seripele, ke kxwedi ya
 busipā, mowe o swanetsē xo molesetsā
 ka xobane a ka swanisa ba kkekolo ditshila.
 Le yēna motlabe xe madi a xaxwe a saka
 a hlakana le a monna wa xaxwe, o swa-
 netsē xo rōbola le yēna ka kxwedi ya bo-
 ne, le yēna ka kxwedi ya seripele o swa-
 netsē xo molesetsā. Le yēna mosadi xe oka-
 re o bolêla na e ka tšā malaō a ka seke
 a xo dumetsā ka xobane o thšaba le epama.
 Byale monna yo we wa xa Mathumi a
 ka a tsibisa batswadi ba xaxwe le bōna
 batswadi a baka batsibisa ba xa šadi,
 a wa ba nohomola, byale mosadi o rile xe
 matsšati a xaxwe a le kxwedi, ke moka
 a thoma xo babya. Byale ba thōma xo
 makala ka xobane moima a swanêla
 xobabya, baile xe bare ba kitimêla din-
 gakeny, byale ditwala tšā ba batsā xo-
 re le a setswenya xa lašiya setō xae,
 ka nnete baile basaduti mowe ba bōna.

motšo a e tšwa a kitima a fihla a babi-
 tšā, aye kowa balekwa tšekō a babotšā
 xone a wa kowa xae xa xosana motšo. B-
 yale yaba xōna ba kitimako ba batšā ba-
 tšwadi ba mosadi byale bōna ba thōma
 xo matšala, a wa baya xo boloka ngwana
 wa bōna. Byale motšo wa mohuta o
 xe ba moloka ba fa monna wa xaxwe m-
 pakka ke moka a tšula mpa ka āna xone,
 moyā a tšwe, ba kxone ba motšentšā
 le bitšeng, a wa molaō o we oile wa di-
 riwa, fēla monna byale kaxe ebe e
 se lesokana oile a leka xoxana, byale
 baile ba mokapeletšā xo fihlōla a dira.
 Byale xe ba feditšō xo moloka, ke moka ba
 xa šāai ba butšā ba xa mašumu xone
 a molato keng, byale ba xa Mašumu
 bure aye tšebē fēla byale ka xe lebōn-
 e xone o hwile ana le mpa, byale re-
 ile wa širēxa xo lebotšā ka baka la ba-
 na ka xobane a baka ba rebotšā le re-
 na. Byale ba xa šāai bure xo baxa M-
 ašumu le tšebe xone rena rellē dita-
 omo tšā lena byale motšo yo we ke w-
 a lena, xa xona molato, fēla ka xobane

783

K34/82

7

yēna a seke a ba bolediša selō a napa
 a homola. Byale ka moraxo a napa a bō-
 na mohlōlōxadi yo a sa bēlēxēxo, a napa a
 bolēla naē xone o nyaka xo matsheya mosadi
 a xana ene wena ke anthata no dula
 le nna, a o thšabang, a wa monna a
 napa ei dula naē ya ba kemoka a sany-
 aka xo tšeya mosadi, a wa batšwadi le
 bōna banthša mahō ba molebella, a ba
 a tla a hwa a ditšhi le mosadi wa mo-
 hlōlōxadi. Ke xone mosadi ke a tšola mpa
 byale ka xe basadi e le ba bantšhi byale di-
 pelo tšā bōna xa diswane, ba bangwē ba
 xana dijō tšā le beya anyaka la tšā xoba
 a dixana ka moka anyaka mafi le nama
 e seng ya diphoōfōlō ya diruwa ku-
 du nama ya kxoxo le ya kxomo. Byale ba
 bangwē banyaka buswa bašēba ka mo-
 rōxō, a seke anyaka nama. Byale ba
 bangwē ba dula ba etswa mare ku-
 du, wa mohuta o we a ja dijō o a
 rōbala, a kxona a tšoxa e seleno, ke
 xone yo nowe o šita ke mpa. Dijō tšā
 ntšhe xa ba dijō xo swana le ka matsat-
 ši xo swana le xe a e fēla. Ba bangwē

783

K34/82

6

a laka la re batsa balwetzi le nore batsa lehu, le na le molaš o mabe, mohlamong le dišbolaya ngwana yowe wa rena, le sesatla xo tšeya mule ntlō, ke moka ba tloxa. Byale baxa Mašumu bare lehu xa ba hlale le bōna ba xar šai e be ba bolēla byale ka dipelo xotlala, re swanetsē xonthša kxomo re iše ditswana tša ngwana wa bōna. A wa ba dira byale, ba romēla motho xone a iše kxomo le ditswana, a wa ba xa šai ba a ya ba a moxēla. Byale baxa Mašumu ba kxolwa xone mosadi o xōna. Byale xe batswadi ba dira modirō o we, monna wa xohwela o nohomola, kxathe xohomola mo xaxaxwe pelo ya xaxwe e sa ile kxole, bakeng sa xone yēna a tšee mphaka a kšile mohu mpa xore mōya o tšwe. Byale baile xe ba motšā xore baxa matkolo wa xaxo bare mosadi o xōna, monna a re xo bōna pelo ya ka e tšuxile kuda, xa ke saratla xo tšeya ngwanenyana ke tla nobōna mosadi wa mōpa ka tšeya. Batswadi baile ba xana taba e we a e bolēlaxo

ba nua byala ba hlatsa ke xone pelo ya xaxwe
 xa e dumelane le byala. Byala ke batho
 ba motse xone a nua byala a ke a hlatsa
 byala ba bona a hlatsa o tla tswa ba
 ma-motsepa xone motsepe a dula byang yena
 re motseba xa batho xone ke le hobane la byala
 le hlohonolele xonwa a hlatsa, byala baba
 motseba xo mokwa xa xaxwe o tla tswa ba
 re ke xone o tshetse ke kwedi. Byala ka
 moradi ya moradi wa xa Popela bare
 ke Makanya, yena xone o tshela mpa
 ore xo nua byala ke motse a hlatsa, by-
 ale ke a ka bona are ke nua byala
 a hlatsa wa napa a lesela le xonwa
 byala, wa ba ware ke motse a ka se
 sanwa byala xaxwe mahlang a belêxa
 xo o tla tshela a nua, byala ka pele.
 Ke tšona ditšela tšewe motse a ba-
 nwa xo ka tšona. Byala ka kwedi ya
 bobedi o tla bona sebala sa xaxwe
 se phadima. Boetswari bya maima
 maima o swanetše xo bema modiro
 wa to molekane, e seng tse le xe a
 ekwa tse modiro wa maimela a
 ore wa tshela a wa ke

78

K34/82

9

Ke phōō xe a fihla xae o tla kwa dinō-
 ka tša xaxwe ditletšē ka madi, byale ka
 xonalo mowe xobaka xore mosadi a be le
 tsinyaxalō. Xe banna ba mōna a rwele
 morwalō wa xo mojeta ba ka seke ba-
 moledisā selō, ke bakhekolo ba we ba
 swanešexo xo mokala. A kakwa bare
 mosadi o xomile tseleng, ke xore xophum-
 a, e le xore xobakwa ke yōna medirō ya
 mehuta yōna e we ya mehuta e ya
 boima. Byale ka mosadi wa Maisa
 Mohlabe, oile a tšē mosadi wa xaxwe
 ka Topela byale mosadi yona xe a kh-
 otšē mpa, xe o mōna o bōna eka ke mo-
 lwetši, ano sepela ka bodutu, byale mor-
 walō o a o rwala xo, a wa le banna ba
 beufa. Byale bakhekolo ba leka ka ma-
 tla xo matsā xore taba e o e diraxo e
 a seōna molaō wa moima, moima
 o rwala morwalō wa xo molekana.
 Xe ba bolēla byale eka wa bakwa
 khathe a bakwe, yēna ka pelong ya
 xaxwe one ke mana banyana xore, bare
 ke nna sebōdu. Khathe yēna wa e
 potaya, madi a we a fēlaxo a šēkēla

78:3

K34/82

10

Ka mabanyana a mokwisa bohloko. Byale
 dilō tsā xaxwe ka moka e noba mafella
 ntlong, o nokwa bare o xumile tseleng.
 Byale ba-khekolo ba fēla ba matsā xone
 wa dibōna byale, taba e xa ya loka ka
 tsātsi le lengwē o tla hwa le madi axa-
 ko. A xoma e kxole mpa, a noxoma a
 dira ka mokwax ota ya pele, byale ba-
 khekolo bare xo yēna, wa tseba xone xe
 monna yo wa xa Mohlabe xe e xo tsēya
 a xo tsēela xone le notla le dule lapeng le
 le beletsane o xo tsētsē, xone o tleō modir-
 vėlē moloko. Yaba a ba sabolēla selō
 a tsena ka ntlong, a phuma, byale a
 falatsā madi fēla. A wa ba xa Mohlabe
 ba matsēya ba maisā xaxabō, xone bom-
 olacē mohlomong bōna o tla bakwa. Byale
 ba xabō bare mola a sitaxo lena le dula-
 xonaē, vena le va xone retla mokxona
 byang, aretse, a veeng dingakeng vō o
 kwa xone molato keng, mohlomong a di-
 ri ka kxōle. A wa ba tloxa ba ya ding-
 akeng, byale dingaka tsane a wa a di-
 ri ka kxōle, xobelacēla papaxwe, le swa-
 netse xone le ve xo fihla xae, le hlabe kxo-

78:3

K34/82

11

mo le moise ba dimung ba bopapaxwe le
 fihle le mmexê xore ngwana wa xaxo, re
 mafile ba xa Mohlabef le bōna ba re file di-
 kxomo a re na pelaēlo a wena o belaelang
 re a xorapēla xore le rōbalē ngwana
 a hwetšane sewe re hwetšancaxo ke ba-
 sadi ba bangwê. A wa ba ya ba dira by-
 ale, ke moka mosadi a kxola mpa, a kw-
 a sewe bakxekolo ba motšaxo, ke moka
 a tšwara motho wa ngwanenyana leina
 la xaxwe bare ke motšwa kxole. Ko byalo
 le monna wa xaxwe a swanēla xo tšya
 mosadi wa xaxwe ke e le moima, ka xobane
 a motšya madi a xaxwe a ka tlala kateng
 a tšoxa a boya fēla. Byale mosadi e le
 motho wa xo sekwe, e ka xo seka byang
 le byang, o swanetsê xo swara pelo ya
 xaxo wa seke wa moisa seakla. Ke
 baka la xaxwe le tla fihla la xore a mot-
 iē, e tla re mola a na le ngwana ke moka
 othōme xo motšya, ka xobane o tla tšeya n-
 gwana xa^mmaxwe ka bo thakxa, ke moka
 a morōbadisā fase, ke moka a thōmē xo
 motšya, o lefelētšā kowa a morata a
 sa imile. Ke o ka motšya a reputšē ng-

78:3

K34/82

12

ngwana, a ka nodira xore a we ka ngwana, xore xe a ka hwa le epana le fete le monna. Ka xobane batlane monna wa seti-
 aela o bolale ngwana are o mošiti-
 thša xa vobala le^mmaxwe, are mmaxwe
 e noba xaxwebe xoya xole. Byale matho
 wa mohuta o we, le xe a roma ngwa-
 na ba dišita xore mahlong xaxwe
 ngwana xana, fela ka mathekō ba-
 na ba bōna ba ba batsa xore xe papaxe
 le ba bangwe ba morama ba dumetše
 xe e le mokete yena le seke la dumetša
 ka baka la xore a rate bana, mosadi
 wa xaxwe o ya a enola bana ka bodibe-
 ng, ke moka monna a e tla a bolaya.
 Byale ka tšatši le lengwe o tlane xe
 are o roma ngwana yo mongwe ke
 moka a xana, byale batsadi bang-
 wana o tla okwa bare a uingwa-
 na o reng wa xana xe yo moxolo a xot-
 oma, e le xore ka xoriale ba pola ditlong
 o fela o balebella ka mahlong o tla bōna
 ba ponya ponyetša, ke xore ba rakela
 ngwana xore a seke a dumela. Byale
 ka monna yo mongwe bare ke wa xa Ma-

lesa Khasaner a byala, a ile a ve mosadi wa xaxwe a fitile ke kwedi bya mme tšenna, byala ka tšatši le le ngwê a tšwa a nwele byala ke moka are xo mosadi a ke o mphe bušwa, mosadi are xo yēna ke lapile xe o pona ke le byala ke zita le xothakxoxa xa ke tšebexone mo lazo keng. Byala ke mosadi a rialo manna a seša moxopolêla xone mosadi o lapile ka meding e a hlelexo a šoma ya maššomang, a moxopolêla xone a lapitšê ke xolala le banna moxoxane, a napa a thakxoxa, a tšya mosadi, byala mosadi le yēna a napa a thakxoxa are xo manna wa xaxwe, mpolaê ke hwe ke khutšê a lwa naê byala manna a kwa za kudu, a ka tšletšê mosadi fase. A motšya a raxa le ka meletšê, ba motšê ba tšoxa ba lamola ka xobane ebe e šetšê a le bošexo. Byōna bošexo byo we mosadi a ka alala a robetšê eile yaba molwetšî yo moxola. Ke boesa mosadi e ka a kxona xo tšwela ka ntle, e rite xe letšatši le e ya madikêlō mosadi a falatšê madi a manna wa xaxê.

783

K34/82

14

Ka molaō mosadi a swametše ka se
 tswasa se tšo ka monna wa xaxwe, ka
 ba, le ka batho ka moka. Le a kakwa
 yo mongwē a molēbēla a thakxoxē a tš-
 oxē. Mowe a tšaba a e pulukile le
 kōna bare ka seema se, ka bolebyexa
 mokkopo ka o ribeye, ka ribexwa ka bomoxa-
 le. Seema sena ke nnete, moratho wa
 yēna monna yo Khutane Malesa bare
 ke Ah Ntemwane byale xe ba nwele bya-
 la a fēla a tswenya moxolwane, xe are
 ke ya ka mo a fēla a morakisa e moti-
 ya. Byale tšatši le lengwē moxolo wa xaxwe
 a bōna xore mosadi wa xaxwe le yēna
 ba nwele ka mōxō le yēna moratho a nwele
 byale a thšaba le mosadi ba thšabēla
 motšeng wa ka Raxunya. Byale mora-
 tho a ba lata, xe a fihlile mowe a thō-
 ma xolwa le moxolwane, byale moxolwan-
 e are, ke lapile ke kxale o tswenya, xe
 e le mosadi o be o ka notšeya, nna ke tša-
 nyakēla wana. Le a rialo a topa se-
 kale a tšiya moratho ka xare ka hlō-
 xō, moratho a wa fase a e dibala,
 ka moraxo a tšoxa, a ya a fihla xae.

783
 A isa a babya matsatāi a se moka ke
 moka a hwa. Ya ba bana ba ba noba ba
 ba bedi ba bašemenyana lapeng la makhē-
 kolo yo we. Ditaba tšē we e ile yaba se-
 pipipi, ba zhsaba xo e bolēla xore xe baka
 bolēla makhowa a ka ya a bolaya, byale
 ra šala re sena ngwana. Mosadi ke
 ele moima a swanēla xo noṛōbala le
 banna, ka xobane madi a banna a hla-
 kana ke moka a lwa, byale xolwa ka ōna
 a baka tšē a lingwē. Byale yona m-
 edirō e xe mosadi wa moima a sa
 se tswane ka botse, ka moraxo ba
 ka no tšentšha ba loi xo ja moloi a
 se xōna. Boetswarō byo bongwē, e-
 mpa mowe ke basadi ka moka ba we
 ba hlaxoxo a ba swanēla xo tšena
 ka šakeng la dikxomo xoba la dipudi
 ka baka la xore, xe mosadi a ka tšen-
 a ka šakeng la dikxomo xoba la di-
 pudi ba elipherekanya, byale ka xori-
 als mowe monna yo mongwē le yo m-
 onowe o axa le šaka la xaxwe ka di-
 laš, byale moima a tšena, ka baka
 la xore madi a xaxwe a boxale le tšona

78:3

K34/82

16

dihlane diswanetš'e koba boxale, byale
 xo mokalefêla kaxwe o swanetš'e xone
 mpa ya kaxwe e phumêxê. Byale ka
 mokhekolo yo mongwê wa xa sekxoka ba-
 ve ke mahinyalinye, mokhekolo yo o be
 a loyana le mopexane, byale ka tsatsi
 le lengwê are a mile byale a fihla
 a tšena ka lesakeng la dikxomo tša xa
 M akokōvōpō, byale baile ke a mokxala
 mong wa lesaka are molesetšeng, se we
 se itšexo a tšene setlaba sa a tšw-
 e. A wa mosadi a dikuluxana le les-
 aka, bontš'i bya batho banwa byala a
 bane taba nê, byale ka moraxō a tšw-
 a ka šakeng, anapa a tloxa a senêla
 tšela ya xoya mašemong. Byale mong
 wa motse are xobaxabō a ba molatêlê
 le xe ele motho ka otee, o tlaya a bōna
 se we a ya xo xo sedira, fêla o fêle
 o tama a seke a xobōna. A wa yo
 mongwê a tloxa a molatêla, e rile ba
 seš'i ba tšeya sebaka se setelele, mo-
 sadi a dula fase, byale yola le yēna
 a dula. Mmalō ka moraxō a bōna mo-
 adi a taboxêla xōdimu, a dika dika le

sehlang, ka moraxo a bōna a kwata-
 ma ka dikhuru, byale a kwa metseti
 ya xokokomoša, byale monna yo we a th-
 ōma xo thšoxa, aye ke tla bōna le tša
 xonhlolla, xobōna makxola a enya, e mpa
 a beta pelo a nautama. Byale ka mo-
 raxō a bōna a thakxōxa a tōpa sengwē
 fase, byale a tšoxa a hwetšana le tšpē a
 lahlala ka xae, byale yola le yēna a th-
 kxōxa, a fihla mola a xoba a dikadika
 a hwetšana madi byale monna a thō-
 ma xo makala. E mpa a kxotlella xo mo-
 šala moraxō, a mōna mowe a lahlaxo
 madi a xaxwe, a moēmēla xore a tšoxē
 a wa a ba a tšoxa, byale le yēna a hw-
 etšana setō se sehubedi, ele xore ke m-
 otho, le yēna a xoma a šala makhe-
 kolo moraxō xo fihlala a fihla xae. By-
 ale monna ke a fihla xae, a bolēla le
 monna wa xaxwe tšaba e, byale monna
 ana monna yola xore arie o nthōpa a wa
 a yaneu xo mošupa, a hwetšana xore
 ke nete, a wa byale ka xe a tšeba mph-
 okō anapa a foka ka noši kantle le kx-
 ōši ke moka a ko metša monna xore o seke

wa bolca taba e, wa bolca byale ka xe
 ke fukile ka notsi ke molato, a wa monn
 a a dumela, a seke a bolêla. Byale e
 rila xe monna yola a huile ya ba xôna a
 bolêlaxo, ya ba molato a o yô. Molaô e mo
 ngwê moima a swanêla xo taboxa lepa
 ra la banna xoba sefepi sa dipholo ka xobane
 banna ba bangwê ba thêkka ba tlotsa m
 a para a bôna ka diklase. Byale mosadi
 wa xobôna kxwedi a taboxa, a swanetše
 xo bôna kxwedi a xo sefêle, xo a tafa yêna
 e se xobôla xa mong wa le para ke moka
 a motalafê, kankle le mowe a kaba a tla a
 hwa a le byale. Mosadi yo barexo ke ny
 wana Mokwatshe Sekrobela oile are ase
 kxanêbê byale a taboxa le para la moka
 alabê yo mongwê wa xo Mametsa, by
 ale a nobôna kxwedi mowe e safeleng, bya
 le a thôma xo thôxa, fêla a seke a
 batsa batswadi a nohmola, a bôna a
 fetša beke tšê pedi. Byale a makala
 a batsa bo mmaxê, byale mmaxê a bô
 tsä papaxê, ke moka papaxe ene sepela
 o mutšisa xone molato keng. Byale mma
 xê a ya a mutšisa, byale monyana are

Ka tsatši lela mokhalabye yola wa xo ts'wa
 ka Mameša ke ile ke kitima, byale ke sa b
 ōne xore o beile le para laxaxwe, a fihla
 ka letaboxa, byale are xonxa ke wena ng
 wana wa mang o taboxaxo le para laka,
 ka ye xoyēna a ka le bōna ke moka a
 homola le nna ka homola, byale ka morax
 ke xe ke e pōna. Byale mmaxē a ya a
 batša papaxē ditaba ts'e ke xe papaxē a
 tōpa le para a lata mokhalabye yo we.
 Byale xe a fihile a fihla a balēlla mon
 na yo we ditaba ts'e we ke moka mokhalabye
 ere ke t'herešo. Byale a ts'eya metantane
 ya xaxwe a mofa, a wa monyana a ya
 a fōla. Byale ka bakeng la xodiša xaxaxwe
 xobats'a bats'wadi ba xaxwe, ke moka mon
 yana yaba madi ala a mōthi mōthsintš'e
 a seke a ba le ngwana. Le xe ele mōsa
 di wa moima a dya byale ke moka ma
 di a xaxwe a susanetš'e xo falla. Xo by
 ale le se feping sa dipholo. Mosadi wa
 moima xa xo rate xore xe batho ba dutš'i
 a dula ka xare xa bōna orata xore
 a dula thekō, le xōna xe a enwa byala
 e rata xore a sepela a tswerie sa xa.

78:3

K34/82

20

xwe se kxêô sa xonwela byala ka xa
 sôna, ka kobane dixô tšê dinwaxo ke batho
 a tšâ loka ba ka tloxa ba kxemišâ moima.
 Le xe batho ba thakxoxa ba tloxa moima o
 swanetsê xo phakišâ xo thakxoxa, xe a
 ka šala a thakxoxa ka moraxô, batho
 ba ka mothšela ka meiti ya bôna ke mo-
 ka ngwana a noswana ke motho yo a
 mothšetšexo ka moriti. Byale a no dula
 a fapana ke moradi wa xaxwe ka taba
 ya lefêla, le xe motho a ka êma ka mora-
 xô xa moima a ba dumete ka kobane
 o tla xotšâ ngwana, ke xore ngwana
 xe a bëlêxa o tla swana le wêna. Mo-
 dirô wa moima ke xo sehlokomêla, melawng
 e we a batšaxo ke bakxekolo, kudu a seke
 a rbbala le monna o šele, xape le dijong
 o swanetsê xo ja dijô tšê pelo ya xaxwê
 e dirataxo. Byale moima a ka noja
 maušwa a mehuta ka moka a xolôya
 xe pelo ya xaxwe e dumêla, kudu dijô
 tšâ xofêpa moima xa batse ke merêpa,
 motapa o hlakane le mafi. Sejô se
 a sa swanêlaxo xo seja ke maheya
 le maxo ka baka laxore a xonana katens.

783

K34/82

21

marōtse le mabyala le mapoto wanwa
xe pelo ya xaxwe e dumela. Empa a
swanela xonwa ka maatla le tšona dijo
a diji xo swana le xe a lefela.

Diaparō tša moima, moima a pare xo
swana le batho ka moka, fêla a ba a
pare mekhopa ya xo swana, dikobō tša bō-
na ba a peša mpa fêla, byale baxa Mohla-
be le dikxōrō tše dingwē tše byale ka ba
xa Mabakame, baxa Masumu, Popela,
Masete, Masekōma, ba bipa dimpa
ka karêpō (mekhopa wa phala), le baxa
šuai. Dikxōrō tšena Moyene, Mongale,
Maletso, Zselane, Makxopa, Morei, Ra-
xanya, Maxomane, ba ima ba tšona kxō-
rō tšewe ba bipa dimpa ka mekhopa wa
phuti. Dikxōrō tšena, mohofe, Morēma,
Lokweng, Dhekwane, Mahlakwana
le Dhebetsane, ba tibetsa dimpa tša
baima ka mekhopa wa kxabo (tšewe-
nyana tše disehla). Dikxōrō tšena Momi
Sekxoka, Ratšosi, Sebašē, Byane, Ma-
lu, Mathake, Makxahla, le Seelise le
Malesa, dimpa tša basadi ba bōna
ba baima ba bipa ka mekhopa wa Dk-

wene e kxolo. Ke xone ba dixakella mets-
 wa ke moka, ba khunela ba a para mela-
 leng ya lekella ya tibetsa mpa ya moime
 Byale ka xoricalo motho yo mongwê le yo m-
 ongwê xe a sepela a xahlana le motho
 wa mokuta o we o swanetsê xo tseba
 xone moaparêle e ke ya baime ke moka
 wa motseba, a sana xo moledisa selo.
 Xo modumedisa xona a ka no modumedi-
 sa. E mpa xe e sa tšwa xo akxola kxw-
 edi o bōna se bopelê xo sa xwe se ka mok-
 xwa o mongwê a phadima are bekebeke
 byala o thōmê xo makata, xe e le wena
 monna o seke a moledisa e no modu-
 medisa, a fete, ka xobane wa bōna mosadi
 a lebyale ke xone o tšela ke kxwedi xe
 xo se tšela o bōne kxwedi. Ke a sale
 ka bōna mokxwa o we, ke le xala la mo-
 hwelene, areng xo le xata, wa foja ka le-
 some, wa kua eke le mamaretsê le o.
 Malaō o mongwê sa, xe le soxana le
 ka tšeya mosadi mmaxwe a sabêle.
 xa, mmaxwe le soxana o swanetsê xon-
 wa dihlane a tibêlê pêlê xo ya xaxwe
 xe mmaxwe le soxana a ka xana ngwê

783

K34/82

23

tš'i xe a bōna xore mats'atš'i a xaxwe a
 kxauŋsi o swanets'je xozloxa, a yo bēlēxē-
 la xa bommaxwe, ka xobane molaš ore
 bahlapi a babataxane. Xe ba ka motibēla
 a bēlēxēla boxadi, a wa a ka no bēlēxa
 ngwana wa xaxwe yo motse, fēla a re,
 kō wa a bula a nwa, ka ntle xa bolwe-
 tš'i. Ke nnete tala e, Monna yo mong-
 wē wa xa Mošena Lekwapa o ile a
 tš'e mosadi ana lempa ya batlabo, a se-
 ke a nyaka xotšeba xore lerumu le tš'wa
 ka e. A wa a no beka mosadi wa xaxwe
 a re nna ke leboxa hlōxō ya motho. Byale
 yaba mmaxwe lekwapa o sa tšwara
 dihloxo tš'a batho, byale e rile mosadi
 wa morwa wa xaxwe xe mats'atš'i
 a xaxwe a lekxauŋsi, byale ba motse
 bare, išang ngwana yo xaxabō a yo bēlē-
 xēla nthš'e, byale mmaxwe lesoxana
 a xana a wa bahomola, mosadi a
 bēlēxa ngwana boxadi. E rile kō wa
 a buvuxile ke moka ngwana a kwel,
 byale batho bare a wa, moepolai a lei-
 we, rena re ile ra bolēla byale wa re
 nyatš'a bosehla, byale rena ra homola.

78:3

K34/82

24

Byale ka polêlô e barexo ngwana wa
 pele a hwe ke pheko, wa bôna a ehwa
 ke xore mmaxwe o ruta boloi ka yêna
 byale a bolêla byale mmaxwe lesoxana,
 empa a ka a hlôkômêla ke motho. Mosadi
 a xoma a xola npe, ba xoma ba motšâ
 xore xe matsatši a xaxwe a lekxanyi o
 wanetše xo muisa xaxabo, a seké a dum-
 êla, a wa ba homola. A xoma a bêtê-
 xa ngwana boxadi, are kowa a buld
 ehwa, yaba le yêna o tona ntlong a
 bêtêxa ngwana le yêna a hwa, byale b-
 atho ba xoma ba motšâ xape xore taba
 e e aila. Byale mmaxwe lesoxana a hla-
 biswa ke ngwana wa xaxwe madi, are
 ke le butšitše xore mosadi yo o be a ruta
 boloi. Batho ba moxametsâ, byale ngwe-
 tši a tšala ke pelo a tšoxa a fihla xa
 batswadi ba xaxwe a ba batšâ taba e
 byale batswadi ba xaxwe ba roma m-
 otho xore a ê xa Morêma, xo butšiša
 xore a taba e kenetona, mmaxwe les-
 oxana ene e ke nete xo byale, a wa sebaka
 sa boya le mantšu, a xore xo byale, byale
 ka xe ngwana yo a bolêla. Byale batsw-

783

K34/82

25

adi ba ngwana ba kwata, bare, a rie-
 ng dingakeng rokwadi boloi bya ngwana wa
 xena a wa baxa Morēma ba dumela.
 Batswadi ba mosadi ke baxa Mohlabe, a
 wa baxa Mohlabe ba tiya kxomo bayadi
 ngakeng, byale xe bafimile mokamē a ba
 dudisa moxhare ka moka, xo fihlela letša-
 tši le dikela, a bafa malaš ba rōbala.
 Erile xe bosele xe letšatši le thōma xo-
 hlaba, yaba o ba be ekanya ka madulo
 a bōna, byale ke moka el nthša thoko ya
 xaxwe ya motšoko el thōla seatleng sa
 xaxwe, el tšama a ba subiša, le yo a
 sa kxōxexo o supanetshe xore el kxōxē.
 Byale xe a feditše xodira modirō o we
 are, xo bōna ke nna mothoka el kena thō-
 pa, ba dumela ka xore se a fuma. Byale
 el thōma xo balola, a baiša ka methōph-
 ō ya bōna, a fetša, byale ka moxaxō
 a ba batša ditaba tša monyana ka mo-
 kxwa o a bikilwexo a le ka bōna, bare
 se a fuma. Byale a bolēla ditayō tša
 ba kxekolo xe balaya mmaxwe! esoxana,
 bare se a fuma. Byale are moloi a ke
 mōne fa, se a fuma, molato ke wa

783

mmaxwe lesoxana, fumane bare seafum-
 a, yaba ngake e a fuma eziya mmaxwe
 lesoxana ka sa mpakō (zhelane). Ke m-
 oka ngaka yane xobōna xe le sakxōlwe le
 ka nafaeta, bare a wa re akxōlwa. A w-
 a yaba ke moka ba boyā xae, byale kaxe
 ele bathiēlane, bare xobaxa Morēma re
 nyaka kxomo ya yena fēla a wa bath-
 hōa ba bafa molato wa fēla o etla
 mowe. Byale mosoxana a befellwa m-
 maxwe xaxolo are onyaka xo molaya, bath-
 o ba rapēla tōa fēla. Byale mmaxwe
 a nwa sehlane sa xotibēla tswalō. Ya-
 ba xōna ngwetōi a tswaraxo bana.
 Jaba e ebe e le ekxolo kudu, byale ba bōna
 xore mokxonyema wa bōna ana maat la
 ke ka baka lewe baile xo ba homola ka
 lōna, xe la ba hwetōane a xalefa bya
 le ka mmaxē a wa nka be baile ba
 discana xa mpe. Monna wa maima o
 swanetšē xora mosadi wa xaxwe a m-
 onyakhēle (nyatsi) mo flabo xore a seke
 a tswenya mosadi wa xaxwe. Le xōna
 mosadi wa xaxwe, xe a kane xo monna
 yelo yaka lehono, e nyaka sa xore o s-

783

K34/82

27

wanets'e xomonyakêla, seka mpa sahlê
ka ka bakeng la bodidi fêla, xe a le nana
a a mofa. Ka xobane mosadi yona yo na
a ema xa botse ka xobane ka tsela e a
naxo xo yona ke lehu, ba naleboxa fêla xe
eile a foloxa xa botse. Ba kwae bare
mokête ana le ngwana matho yo mongwê
le yo mongwê o tla eboxa, xore o tla
a foloxa xa botse, byale o tla ja dijô
dimotsefêla. Ke xore maima Kxopola yaxa
xwe e Kxole xe a duti ana dula e Kxopola
ngwana, byale xanti ditôro tsa xaxwe
o nafêla a lora ba ima ba bangwê, a
lora bana le ana. Nkile kare ka latso
tši le lengwê ka re xotsoxa ka ya ka xa
Popela byale kare xo fihla, ka kwetsana
moxatsa swadi a hlalotšô manna wa
xaxwe tšô e a e lôrile. Are ke lori.
le taba ya xo makatsa ke lôrile makxobê
le ana le ngwana, byale makxobêle ke
makxekolo yo moxolo Kudu le Kxwedi a sa
e bôna, le banneng a seya le bôna
banna xe ba mîna a ba sa moxopolêla
dilô dišele. E rile xe a be a sa bolêla
taba e, byale xwe tšwela mosadi yo m-

783

K34/82

28

o ngwê waxa Mongale, xe ba butšišana
 tša meso, byale mosadi yola waxa Mongale
 are a wa rena a rebōne selō, re nobōna
 moxatša Phirima ona le ngwana. Nyaba
 mosadi ore kxatše e be ke loŋela yēna, a
 napa a thakxoka, are ke sa ya bōna ng-
 wana wa moxwēra ka mohlomony nna wa-
 ka ngwana nka seke ka mōna, ke xore
 o ra xore ke makatše. Byale xe xoxopolwa
 tšōrō ya mosadi xusa bōnala xa batše xore
 o lebantšē, ka xobane mosadi yo wa Phiri-
 ma ke kxale a bēlēxēla fase, bare ke
 dihloxo tšē hlano, a bēlēxa ba ehwa.
 Ke ka bana lewe tšōrō ya xaxwe e ilexo ya
 bolēla ka mokxekolo. Mosadi wa moima
 kudu dikōrō tša xaxwe dilōrēla bangwē,
 yo mongwē a ka no lōra a swere ngw-
 ana wa mošemananyana xoba ngwanenyana
 byale xore tšōrō ya xaxwe ke nnete, o sw-
 anetšē xore xotsoxa a e timula. Byale
 a kxone a lautšiša tšōrō ya xaxwe, byale
 ba swanetšē xobeya mantšū a mosadi
 ka dipelong tša bōna xore batše ba bōne
 xore a tšōrō ya xaxwe e lebantšē. Byale
 xe e lebantšē bare, ona le tšōrō e mpe,

783

Ka xobane xe a ka lōra xore ke lōrile ngw-
 ana wa mokête a buile o swametie xo-
 ba a bolêla tšereto, fêla kudu kudu yê-
 na a ke a etorêla, o fêla a lōrêla ba
 bangwê ele xore mohlomong o wa e tōrêla.
 Pna keile ka betsa mosadi uaka, byale
 a seke a khola mpa ka pela byale a ba
 are xanna, pna ke apile, ka xoriale ke ra
 xore o swametie x nkalapisa xore lenn-
 a ke etšê ba bangwê basadi. Byale ka-
 re xo yêna xolukile, ele xore ditaba tšê
 re dibolêla re le ba babedi ka ntlong bo-
 šeko. Byale byale xosa ka ya ngakeng
 byale ngaka ya mpha motlankane ya
 yōna, ka fihla ya fa mosadi, byale ke
 moka mosadi a pua a enwe ke moka
 yona kwedi e we ya mofeta, yaba ke
 moka o a kxatšê mpa. A wa a tšō-
 ma xo ja dijō ka xo dijyena, seš se
 a xoba a senyuka kudu modijong ke
 namer ya kxoxo le bušisa byale le tšō,
 a wa ke monyakêla tšōna ke mofa,
 ka xoriale o tla hwetsana maima a
 sa kxōhlōmêla kudu se fahlong kaba-
 ka la xore se pelo ya xaxwe ya xoba

78:3

K34/82

30

e senyana ke be ke mofa. E be ke sa
 rōbale le mosadi kantlong ka etee xone xo-
 fêle kxwedi ya seripele, kxwedi ya buhu-
 pu, e be ke rōbala kantlong yaka ke noši.
 Bošexo e be ke sa tšoxe xone ke e batlabo-
 ng, empa le xaxole byale e be ba sakholwe
 e be ba nkhopolêla xone a ke rōbale ke le
 noši ke rōbala le batlabo. Byale ka tšā-
 tšā le lengwê dikxomo tšā tšwa bošexo
 bare a wa lehono xōna ro bōna tse se
 mofotaxo, ka xobane ka xona monna le ka-
 tee go we a kaxexo a ena le mosadi a
 rōla xaxaxwe. Baile xe ba kākōka molomo
 wa ntlo ba kwa ke a rabêla, byale ka tš-
 oxa ka tšūba mollo le sedi la tšala
 ntlo. Yaba xōna ba kholwako xone a rōba-
 la a le noši. Byale xe mosadi waka m-
 etsātšā a xaxwe xe a lekanyisi le kobêlêxa
 nna ka noši ka lōvêla mosadi waka, a
 na le ngwana wa mosemanyana. E
 be e le kadi 28-8-41 ebe ele bošexong by-
 a lōna, byale ka tōra tōro ya mabapi le
 mosadi waka le motlabo, byale tōrō
 e yaka e be ke dutšā le motlabo waka
 kantlong, byale mosadi waka a lekantle.

Byale ka lora mosadi waka ana le ngu-
 ana wa mošemašyana, ka moraxo k-
 a bona xo fihla matxolo, ba hwetsana ke
 sane le motlabe waka kamtlong. Byale
 matxolo ake xobona taba e, ke moka a sw-
 era ngwana waka ka mato, a morap-
 utša ka lefika. Byale yaba xona le bat-
 he ba bantši ba thama xo dira lešata ba-
 re o bolaya ngwana wa Mshlabe,
 byale matxolo ake xe a fetola ake ke xone
 xa ke nyake moredi wa xaxwe ke moka
 a tšeya moredi wa xaxwe a tloxa na.
 Nna ka thama xolla kelêla ngwana waka
 ka ya mowe ngwana waka a le xo x-
 na, a hwetsana xone ngwana wa phela.
 Byale kare xo kxutšedi yaka a swanetše
 xohlômêla ngwana yo waka, byale kxai-
 tšedi yaka ya kana, yare le setša ng-
 wana a hwe, re tlapa matxolo waka
 xo molato. Byale mafelô ka kwa xone
 mosadi waka o dutšiši xa bo mmaxwe, b-
 yale xape ka kwa xone ngwana waka
 o hwile, ke moka yaba ke moka ke a
 phafoxa. Byale ka hwetsana ke ke xopola
 tano e e mpefisa byale ka tšeya

783

K34/82

bukwana yaka ka ngwala le byōna
 bošexo byowe ke sahopola tōrō yaka, ka
 xobane wa lesetsā wa xoma ware ke sa
 rōbala, ōthōma xolora e ngwē ke moka
 yela wa e lesetsā, ka xolebala. Byale
 xe bosele ka tšeya bukwana yaka ka
 thōma xoballa batho ba xesu taba e, ba
 re a re se re tla bōna. Byale motlabo yo
 ka xoba ke lena e kantlo yēna ke nnete
 ke yo ke phelaxa nāe. Byale e rile bošexo
 bya ditene 10 - 10 - 41, mosadi waka a
 thōma xo babya, ka tloxa bošexo le mma
 la ya ngakeng xolala moima. Byale ng-
 aka ya seke ya xanēla malasong a tloxa
 a re laola, are a wa ditapla dire m-
 sadi wa šokwa ke matsātšī a xaxwe.
 A tšeya motamane wa xaxwe are fa
 are xe letsātšī lehlaba le yēna ngwana
 o tloxa a šette a wele fase, xore ke
 a vereša ngwana ke mošemanzana.
 A wa ra tloxa ra fihla, ra moapeē-
 la sehlae a nwa, ka nete e rile xe le-
 tsātšī lehlaba ngwana a wa fase, ke
 bare keng ke mošemanzana, byale o belexe
 ka di 11 - 10 - 41 ka mokibelo, ke moka bare

78:3

K34/82

33

leina la xaxwe ke mokibêla, fêla bare a
 wa a-re xane leina la ngwana yo we bya-
 le ka xe ele ngwana wa mathômô le swa-
 netšê xo moêla leina la makxolo wa xaxwe
 ke xore leina la papaxwe le soxana, a wa
 bare ke mokaitle. Byale orile kowa a buru-
 xile a hlabêxa a babya kudu mowe ra xoba
 ra hlôbôxa, byale xwa fihla ngaka e ngwê
 bare ke lekxowa Matumê a fihla a laola
 ka sehuba, are le ditetšê ngwana nkabe
 a fôdile ka pela, fêla le xaxole byale ke
 saya ka xae, ke tšilo moalafa a wa a ki-
 tima a ya ka xae, a phakisa a baye
 a tla a mofa metantane ya xaxwe, ng-
 wana a fôla. Byale na xana mowe
 ke dutšê ka pelo bohloko kere torô e la ya-
 ka e nyama xo dirêxa. Ke motho any-
 ka xo tšeba sewe se êmêre xo ke mo-
 adi o swanetšê xo ya dingakeng di-
 tla motš'a xore mosadi o tla bêtêxang.

Xo sinya: Xo phuma xa mosadi mpa
 ke medirô e e samolekanako, xoba xo
 tšiswa, xaxolo ke šetšê ke dihlakusi-
 tšê ka matlakaleng a ka xôdimu.
 Byale mona ke tla hlaloša mabaka

mabanka a mangwê. Byale xe ele mo-
 sadi yo a imišiša xo ke monna waxax-
 we, wa bōna mpa ya xaxwe e siny-
 exa ke xore o robetsê le monna yo mo-
 ngwê, byale madi a monna le motla-
 bo a lwa xo fišlêla a falla. Ele
 xore mo boetsuwašong bja xaxwe ba
 bōna a setšwara xa batse, xa xona
 selô mosadi o thšekile. Byale taba
 ya mohuta o e tšeba ke basadi fê-
 la ka xobane monna a tšeba a kahl-
 wa a elwa le mosadi wa xaxwe.
 Ke basadi ba batša banna bare, ke
 madimabe a monna wa xa mohêke,
 le humô le xana lapa. Byale xona
 le basadi ba xa tsinyetšā banna ba
 bōna ke bohloklôlo mosadi a ka im-
 iša ke monna yo mangwê byale a ba
 mosadi o tšeba le robo la monna wa
 xaxwe, xoba xa thšaba xa sesinya le-
 ina xa monna wa xaxwe. Byale ke
 ba ba nyakêlaxo dihlare ba nwa tšona
 xore mpa e sinyexê, o diōre xo feta
 ke kxwedi ka etee ke moka anapa
 a nthšea. Motho yo a kxonaxo xon-

783

K34/82

35

axa xantzhisa dinya tša bathoba
 ba lebetšera banna ba bona ke Matsiati
 Maxôfe, mosadi yo we ke moloi wa
 mafellô. Empa xe ba e ya xaxaxwe
 baya bošexo ko wa bathoba rôbetšê, xo
 ya mmaxwe manzana a fihla are
 ke tšilo kxopella nguana wakka o lo-
 ma nkateng, byale yêna o tšê a
 tšeba xe ba xialo ke moka o êpia
 modi wa tata baloi, wa mofa ke
 moka o a peêla nguana wa xaxo-
 we, ke moka madi a monna yola a
 tšwa. Byale tšê a ba lefaka ka
 yôna o ka seke wa e bona, fêla
 xo kwala xa batšê xone ba moleboxa
 ka mabêlê a tšê seoto, ke xone
 ke pudu. Byale ka Maxatšê maxatšê
 Maxatšwane Nkwane, oile a ima
 e sale kxarebê, byale monna yona
 o be a sa nyetšê ka dikxomo tšê diphe-
 taxo menwana e medi, a šaletšê
 ke dikxomo tšê nne, Byale moredie
 are xo bona kxweddi e mofitile a tšê
 biša mmaxe, are kxweddi ena e ka
 e bona. Byale mmaxwe are ke moka

a ripile motheke wa xaxo, a ka se sa
 nthisa dikxomo tše nne, o tliho lefisa
 sehlokhlo, a xama a xupa dikxomo a
 tloxa natšo le wena. Ka kobane ke mo-
 laō xone ke mosadi a ka ima manna
 a seke a meka, ba diva byale, le xā-
 a xoba lehlayo ko manna wa xaxo, o tla
 pēla a xotiya a xobela bokwa babane.
 Mmaxwe a tloxa a ya ngakeng, a kx-
 opēla sekhane sa xanthisa mpa ya mo-
 vedi wa xaxwe a wa ngaka ya mo-
 fa a ya a fa moredi wa xaxwe, a
 wa mpa ya phumēxa. Maklatse a
 manna a seke a phakisa xya boxw-
 eng ko kxopēla sexō sa meti; ko fihle-
 la moka le thani a bāna kxwedi. Ka
 moraka manna a ya a kxopēla sexō
 sa meti, bane ko yēna re xonyaka
 dikxomo tše nne, byale manna anthisa
 a bafa. A wa ba mofa mosadi wa
 xaxwe, ke moka a beka a tloxa naē.
 Byale ka xe batho ba kxale ba sa re
 xobeka mosadi ba kitimēla xo rebala
 naē, ba thōma ba sepela le dingaka
 xo thōma ba okwella, byale dingaka

tsane a wa ngwana a seke a rōba
 la le mosadi, basadi wa xaxwe oile are
 e sale kxarebē a nyana byale mmakwe
 a monyakēla dihlang tōa ko phuma mpa.
 Empa e be esale pudu, byale a swane-
 tšē xore ba bahlakantšhē ka dihlang xona
 a ka seke a diya ke setō. A wa banapa
 ba kxopēla ngaka xore e bahlakantšhē ya
 ya ba hlakantšhā, byale monna a kx-
 ana a tšena kantlong. Byale ke monna
 a rōbala le mosadi a hwetsāna xore ke
 le thani, a kwe a sabēla, le xōna xe are
 o swana letswelē a hwetsāna xore let-
 swelē le budule le di-rēpharēpha. Byale
 yan xe basele monna a batšā bathwadi
 ba xaxwe xore a wa motho yola a se-
 kxarebē ke le thani, ba bare ko yēna a
 a wa kwa mla ngaka e bolēla, fēla
 o seke wa nyakisā taba e. Nyakē-
 la pudu, ke mošē xaxabo, a wa a
 nyakēla pudu, byale ke moka ba tšeya
 sešuhla ba sehōmēla xōdimu xa lena
 ka la pudu, ba e fa mokhekolo yo mong-
 wē, a ya le moredi wa bōna xore ba
 ē ba bōne xore ngwana wa bōna o

78:3

a sintše, aila xe aye wa fihla bathōn
 a sešuhla xōdimu ka lenaka la pudi,
 ke moka ba kitima ba tšeya sešuhla
 ba sepyatla, ba ba babolaya pudi, ke
 moka mokhekolo wa xama kantšé le potšō.
 Mokhekolo ke khšupš ya xore nguwanawa
 lena ke mokhekolo swana le mokhekolo
 yala wa xo myitiša, byale ke moka mo-
 redi wa bōna o swemetše xošala xaxabō.
 Batswadi ba xaxup batha šala ba dira
 byala bya xo moetha boxadi, ke xore ke bya
 xo rapēla mokxonama, le bōna xa bare xo
 fihla babolēla seli, banore re khšitšē mo-
 radi wa lena, byale bala ba tlare re
 le buxile ke moka ba tšeya le xapa le
 lengwē ba bafa ba nwa bathoxa. Ka xo-
 rialo ke xore molato o fedle. Ena ke
 taba ya dikxarebē, empa bana babatho
 xa banthšē mpa ba nore xolukile xe man-
 na a nyaka xo dira molato, a kanna a
 dira, ošla molefela ka xobane re anth-
 ša mohlomong yaba ke moka a ka se
 sa hwetšana yo mongwē byale retla ba
 re khšitšēng ka xe okwa bare motho
 o a xola o xola ka ditloxolo, byale xe babo-

lēla ka diēma banef, mehlana ke o xala o xala
 ka ditšabi wa hloka ditšabi ce xole. Ke
 xore o tla noba mošimamama xo ya xoile.
 Byale, mosadi ya we wa xa Akwane
 esale ke antšha yona mpa e we le
 lekhono xana ngwana o humetše yanala
 a xonthša. Ba ngdula le monna bale
 beletsšane monna o kitimila le dingaka
 o bile o lapile. Byale dingaka dišitwa
 xo alafa mosadi ke xobane mosadi oile
 a nthša mpa e sale madi, xosena le
 popō ya motho, byale ka xe madi fēla
 xantši ba a lahlela ka metšing, le yēna
 mosadi a ka seke a bōna. Ke xore ke
 mosadi a hare a phuma a ba a ena
 le ditšwedi tše nne, a ya ya we o a
 khona xo alafēxa, ka xobane ba hwetsšane
 e le sepopōxō sa motho, ke moka ba
 moēpēla. Byale ke dingaka dialafa
 yēna a tswenye ka xobane batlaya
 ba nthša phupu ya mowe le bitleng la
 ngwana ke moka ba khona xo alafa mo-
 sadi xore a boēle a bēlēxē. Byale ka
 moxatša Makonkwane bare ke Mak-
 tšila oile a nthša mpa e sale kxare-

78:8

K34/82

40

bē, byale e be ešētē e le matha, ba moā
 pēla, byale monna oile a se a matša
 se a seke a ba le pēpō, a wa a ya a
 nthšā mōbu wa lebitleng la ngwana wa
 xaxwe ba tla ba moalaja ka ōna, byale
 a boēla a tsuwa bana. Le mosadi
 yo moxolo wa nthšā mpa, ka bana la xo
 khšāba lehlōyō la monna. E le xore di
 lō tšē kamoka ba se xa bōna ba simene
 ke moka ba ya ba potša ba mma bōna bya
 le modirō o wa xonthšā a tšwa le ba
 mma bōna, se ele monna yēna ke lefatw
 ana xa tšebe sešō. Byale batwadi ba
 mohuta o we ke baloi xo ba khonyana ba
 bōna, ka xobane tšatšē le lengyē monna
 wa xaxwe a ka potla a khitšēla byale
 a kwa bohloko. Byale ka mosadi wa
 Malope tšae, oile a tloxa a ya
 makxoweng, byale mosadi a šala a
 ima, byale a tloxa a ya xa mmaxē a
 matša ditaba tšē, byale mmaxē a nth
 šā, ngwana wa xaxwe mpa. Byale
 yaba monna o kraufi le xoboya, bana
 ba lehošo xa bana molaō, se ba etšwa
 makxoweng ba fihla xae, xane xa bošē

78:3

K34/82

41

xo byoboxola ka wa ditipa dixana xo tēxa.
 Byale xe ba dira ka makhwa o we ba xopo-
 tše xore batla hwetsšana motlabe ba mo-
 tswana. Byale a hwetsšana motlabe
 a se xōna, ke moka a sa dumediša
 ba matse ore ba tlo natsēxa ba mpōna
 ka moswana. Ke moka o boledišana le
 moradi wa xaxwe, byale moxolwane a kw-
 a, fêle a noxopola xore ke ba kwera ba
 moradi, a boêla a rôbala. Ka xobane
 moxatša morato wa xaxo xe o mōna ore
 ke ngwetši waka, yēna xe a xo bōna
 ore matswale, byale ka xovialo mowe
 a ana molaō wa xaya wa bula ntlo
 ya xaxwe wa e o bōna motho yo ana
 xo kantlong. Ka moswana xe a bōtša
 batho tla xorara ore, matswale wa
 ntswenya o tla a mpulêla ntlo ore
 o nyaka xo rôbala lenna. Ke moka ya
 ba phōkō, ele xore ke phōkō ya maaka,
 fêla ba bangwê a se maaka ke th-
 erexo. Byale ngwana yola ka moswa-
 na ba ile xe bare ke a tsoxa ba nokwa
 a bolêla ka ntlong, ba thōma xo makala
 xore a ke sehlatlōla sa mohuta mang

783

K34/82

42

sa xo nabolêla le xe besele. Byale ka xo-
 bane besele moxolwane are a bōna motho
 yo a bolêlaxo, a hwetšana ele moratho, a
 wa ba dumedišana, ba butšišana maph-
 elo le madiveng. Byale xe ba feditše a
 re xo moratho khathe motho o re xo tšena
 ke moka a seke a dumediša ba xošala
 xae, moratho a re a wa moxolwane ke
 bone e le bošexo kare nka letšwenya, ke
 moka moxolwane are, a wa ngwanenš
 a se malaš taba e we, a seke wa t-
 oxa wa e boêletša. ~~Ke~~ Ke rile kowa
 a thakoxa ke moka moratho are, ke tš-
 wile kowa makhaweng ke thabile byale
 xa nalehona ke a babya, ke šita le xo
 tsoxa, xe o kowa ke bolêla le mosadiyo
 kere a mpatše se elexo taba, byale mo-
 sadi ore xonna ke tšwa ke xobetsše mo-
 ke tšwaxo. Byale moxolwane are ke
 be ke xobotšang xana byale, a re tse,
 reka seke ra ditseba a tloxa. Byale
 moxolwane a ya a batša bo mmawwe, by-
 ale ka xe ele mosadi xo sena le se se
 moxakanthšaxo, a ya xo bōna ngwana
 wa xakwe, a ya le moxolwane, byale a

783

K34/82

43

bōna xore ngwana wa xaxwe o bohlokong
 bya mahlomola, byale mosadi ka xea a se-
 na sebete le xōna a xobaxantšē le lešōko
 mala a xaxwe a loma. Ke moka a pale-
 ša khudu ka mpeno, are, ngwanaka a
 o bolae ke motšo abolaya ke mosadi wa
 xaxo le baxa meketo wa xaxo, mosadi
 wa xaxo o be aya le mpa, byale a tloxa
 a ya xaxabo, a fetsa matšatši a mahlamo
 a le ka xōna bare wa babya, fêla nna
 keile ka mōna, ka bōna xa batsē xore
 banthšā mpa. Byale oile xoboya ka
 mono, ka bōna mpa eta e sahlwe e bō-
 nala. Ya ba mosadi o kwa taba e
 anapa a tloxa a ya xo tšibiša batšwa-
 di, byale ba papaxwe, are, bolêla nnete
 mohlomang ba xoyerešā, mosadi a thōma
 xolla, byale papaxwe a butšiša mma-
 xwe, byale mmaxwe a seke a laba
 selō. Byale monna are a lafang wa
 wa ngwana yo we wa xa šadi, ah-
 wa ke molato. A wa baya banthšā
 mōbu ke moka baya, ba šupa monna,
 monna are efa ngwana yo we a yo
 fa moxatšaxwe, A wa ngwana a wala

a fihla a fa mmaxwe le soxana, byale
 bōna bayā ba fa ngwana wa bō, Byale
 ka xe Mxolwane e le ngaka a napa a hl-
 ahanthša le dihane tšā xaxwe a fihla
 a nweša molwetšī, ke moka molwetšī a
 fōla. Byale moxwele are, ditaba tše
 nna dianthšā xore ke dute le lerumu
 le lehlaba xo, nna, ke nyaka xore mosadi
 a boēle xaxabo, ka mphe ditšomo tšāka.
 Byale batšwadi ba xana taba e we ba-
 re a wa, xo ka seke xwa dirēxa, wena
 butšā sehlōtšā, o sefifisē xe e le ba-
 tšwadi a ba moroma. Byale monna
 a butšā mosadi, mosadi are ke Moxokong
 Marula, byale ba romēla sebaka ka
 Marula, a wa le yēna u ka a xane-
 tšā. Byale marula a romēla saxaxwe
 sebaka, ke moka monna yōa wexa tšā
 ai are, a wa sepela o motšā taba
 e xa ke nyake, mola a seke anthšā m-
 pa mohlomong e be ke tšā maswarēla. By-
 ale bōna mosadi o kxobakšē, ka baka
 la xaxwe, byale o motšē ke nyaka kxomo
 ya xofa ngaka e ya xoba e nkalafa.
 A wa anthšā kxomo molato wa fōla.

Xa sima xa mosadi, moxongwê xadira ke
 baloi, Hudi xe ngwana a kase xe abêlê
 xa ephaka xana, xana mowe ke tšibya xa
 batše xore ke baloi xoba, yo mongwê wa
 leloka la kabô mosadi. O nanyaka xore ng-
 wana a thwenye mmaxwe. Byale
 ke mosadi yo mongwê wa xa Mahlak-
 wana bare, ke Mapuane, marna ke
 ke Makhakhatš; byale mosadi yo pē-
 lêxông ya xaxwe, ngwana yo mongwê
 le yo mongwê o no pheka xana, byale
 ba kitimê le dingaka ke moka ebe xona
 ngwana a zokobaxaxo a ehwa xa batše
 Byale ke basepêla le dingaka xokwaxa-
 la xa babê xore o dira ke Makhobêlê,
 byale ba re ka ngwana wa bebedi
 a xomana adira byale, ele xore e sale
 yêna. Byale bana bana ba nohwa es-
 ale ba banyana, byalê ba xaka mosadi
 yowe, ka xobane o be atlile mowe m-
 otšeng o we kabaka la xo dula le ngwa-
 ana wa xaxwe a tloxe baxadi ka lō-
 na le ba ka le la boloi, a tloxa e ya
 a dula xa moredi yo mongwê. Byale
 mosadi yaba o belexetšê fase ditšoxō tšê

783

K34/82 46

dihlōxō tšē pedi. Byale a tšala a kha-
 la mpa a bēlēxa ngwana wa xakwe
 xa botse. Ngwana wa xobelaēla ke yo
 mongwē wa leloko o no bēlēxa xa botse
 ke moka a re mola a lekhakala a ba
 le maxaba, byale maxaba ke xore ngwa-
 na o natšwa mang a le tšokxō ka xanong.
 Byale mowe ba nyakēla sehlange sa ma-
 xabane ke moka ba mofa sōna, ke moka
 maxaba a ngwana a tloxa. Ke o ka bōna
 a sa tloxe ke xōna ba e ya dingakeng xo-
 laala xore bakube xa botse xore ngwana
 o dica keng, byale ditaola ditloya tšā
 ba batšā xa botse, byale ba tšōna ba ab-
 afa ngwana. E mpa a ba macalafē
 ka dihlōxō, ke nke ke maxaba a motšo
 ba no phasa, xo phasa yōna motšo yo a
 belaelaxo. Byale o tšā bōna ngwana
 a tloxele ke maxaba. Ke xobelaēla ba-
 dimu ba phasa ka mahlatšwa le sēlo,
 ke xore ba tšēla mapoto le sēlong ke
 moka ba sipidišā xōdimu ka tōna, ke
 moka kxadi ya motse o we, a muma
 mapoto ala, ke moka a phasa ka tōna
 ke moka maxaba a tloxele ngwana.

783

K34/82

47

Ka nthša mpa, xo dirwa modirwa ona ke
 taba e mpe kudu, ke xore ke mosadi a
 imile, a nthša mpa monna a dikwa, ke
 xore le xe monna a be a sanyake xalipisa
 sehlotlolo, o swanetše xo tšya sehlotlolo
 ka kxatšie telele, xoja xo tšibwa xa botse
 xore sehlotlolo e ya roma mosadi xore
 e nthše mpa. Yēna mosadi o nthša
 mpa le bo mmakwe, byale ba swanetše
 xo themella moutšwi xore ke wena o dir-
 ile xo taba e, o dirile molato o xomile o
 dirile go mangwē, byale taba e xa eny-
 akexe. Byale monna xe a sena man-
 ganga, o nthšiša dikomo tše pedi,
 le dipudi tše pedi bare ke tša xophaya
 tšethō ya mosadi, a bōna mmala wa
 pudi, khathe mmala wa pudi o bōna
 ke monna wa xaxwe fēka. Mosadi xe
 a ile a nthša mpa, ba mada kudu-
 u, ka bakeng la xore ke ya motolo, o
 be yēna a dirang a tšeba xa botse
 xore monna wa xaxwe a yo xae.
 Mosadi ya motolo, ke a bōna xore m-
 onna wa xaxwe a yo motae, o swa-
 netše xilela ba nna, ke a nthšaba

phakō, le xe ana le motlaba, a nape a
 moxane, are, a wa a kere xore leratō
 le fedile, le tēla monna wa ka xe a
 boya. Byale mowe le xe a nyaka m-
 adi a motlaba, a ka nafa monna
 wa xaxwe, a nafa are ke bone kw-
 edi, ele xore moxane aya a kōpana le
 motlaba. A dira byale xofihlēla mowe
 matšōtšī a xaxwe a xabōna kwedi a
 fēla. Byale a kxona a e fa monna wa
 xaxwe malatō, ke xore xe madi a bōna
 a ka seke a lwa a wa ke moka motš-
 ei wa sefoka ke madi a pele. Ke xore
 ke yōna tšela e batse ya mosadi, ewe
 monna a ka seke a kxona xabolēla
 setō. Byale ka mosadi ya Mphōlōdi M-
aiile, monna wa xaxwe Babētē Maile.
 Mphatho wa motšalabē ho ke letuba,
 byale ~~ya~~ Mphōlōdi a ba le nguana, by-
 ale ka xe batho ba batšala e be ba sa
 rōbale le mosadi wa motšwetšī, e be b-
 are xe a feditšē dikxwedi tšē etšele-
 tšexo e bē xona ba rōbalaxo le mosadi.
 Byale xore mosadi a dulētšē nguana
 ke moka ke mailane, ke moka a sa

bataxana le mosadi xo fihlêla ngwana
 a Kitima. Ka xobane ke malaô ngwana
 a suranetšê xo xatlediwa ho wa a hla-
 lifile, ka bakka la xone o ka seke wa k-
 xôna xo thšaba naê xe manaba a tšile,
 Byale ka monna yo mongwê wa xe
 Mohlabe, bare ke hobeng o be a xatlêla
 bana ba xaxwe e sale ba banyane, byale
 ka tšatši ke le ngwê manaba a fihla, mo-
 kxosi walla, ke xe ba dula ntwaneng
 nokeng ya serobeng, byale mosadi a
 pepula yo monyana yo moxolo a morwala
 ka seroto. Ke moka ba thšaba, erile
 xe bale ka xone xa mura wa morola, a
 wa basadi ba šiya mosadi yola, ke
 moka le yêna a kwa a laple, byale a
 fata ditxwahla a mafilla kanthse.
 Byale erile xe ba fihlile sekung, byale
 ba bangwê ba thōma xo mutšiša xone
 a ngwana yo mongwê o ka e, a ne a wa
 ke kwile xe ba nkimêla ka fata ditx-
 wahla ka mafilla. A wa byale ka xe
 ba beufa xoboêla moraxo, ba nodula
 bare e lêla monna wa xaxo o byale
 ka kxoko ya thšethšerwane, e nyakako

xo xatlêla ditswiana e sale tšê diny
 a. A wa banna ka kowa balwa le man
 aba, xo fihlêla manaba a tšhâba, ke xore
 ba xa Mohlabe baile ba tšhâ ke lethako
 le le ngwapa nkwe. E be ba sa a tšebe
 byale a ba tšwaga ka ditšebe xamôxôle
 mmele, byale ba bôna xore fetô mona
 baka fêla ke moka ba tšhâba. Byale
 masoxana a yo bitšâ basadi sekhung e
 rile xe ba letšeleng ba kwa ngwana a ha,
 byale xe bare, ke a batamela, ba hwetšâ
 na e le mabyale, ngwana wa Kobeng.
 A wa ba mokakala, ba fihla naê basadi,
 ba fihla ba babitšâ. Byale taba e xe
 ba fihla ba e bolêla xae, kxoi e ile ya
 ômanya monna yo uxe xore a semolad
 xore adirê tšaba ya mohuta o. Kala
fô ya mosadi wa xonhšâ mpa, mos-
 adi wa xonhšâ mpa, ba swanetsê, xo
 moalafa pele xaxore a kôpane le monna
 waxaxwe. Pele xaxore ngana e alafê mo-
 sadi, o swanetsê xore a yo nthšâ mšb-
 u o we ba bolukilexo xo ôna, byale ngana
 e hlakanthšê dihlane tšâ yôna le ôna
 byale a kxone a ba kôpanya, byale ke

Xōna monna a ka kxōnako a tšena dilaong
tša mosadi wa xaxwe. Xe a saka alafiwa
monna a ka babya, mohlomong a ba ahwe.
Ke šetše kehlalutšitše bohlatše mabapi le
tuba e, ka maphepheng a ka xōdimu, ka
ditaba tša M'alope le ba xa matxolowa
xaxwe baxa Maxomane.

Pelēxō: Mosadi xe a ekwa a šoka o swa-
netšhe xo tšena ka ntlong ya xaxwe, ka maba
rōbalaxo kantšhe, byale ke moka a romē ng-
wana xore a yo bitša, mosadi xoba mokxek-
olo wa mo motseng, xore a tšē a bēxōna
xo molebendiša sewe setla xaditšha ka
ntlong. Byale xe a okwa lešōkō, xe ana
le pheza nokeng, o swanetšhe xo e apola, xe
a ka lebala xo e apola, xe mokxekolo a fih-
la a e bōna o a ekxola, seema sena
setepe se kxola tšwetšhi selapiša ba
foledi se bolēla mabapi le tuba e.
Byale mosadi o bēlētšha fase, ka xo-
bane xōdimu xa lexoxō ba tšhābiša m-
adi. Xe mosadi a bēlētšha xa rōbale, a
wa o nodula a nama maoto a xaxwe
ke moka ngwana a wa. Byale xe mo-
sadi a tšhāba ba swanetšhe xo mosw-

a ra ba moxatella fane, le xona ba tla ba
 ba motša le xore o dirang, o tla rōba ngwa-
 na wa batho, kxotlella, a wa le yēna o
 swanetše xo kxotlella. Xona le molētō o mo-
 ngwē o we o bolēla xo ke basadi, mabapi
 le ngwana yo a sa kwexo batšwadi, akwa
 baye, ~~ngwana yo a sengwana wa sw-~~
 bisa e ke motho nka be a ditšebe a dulē xo
 dimu ka maraxō, tše motho nka be a sa
 dibōne. Ke bolaila ke xokokomoša ke re mo-
 hlomong ke bēlēxa ngwana kxantše ke
 a sephōra. Ngwana xe a bēlēxa o
 swanetše xotšwa ka hlōxō le xona motho
 yo la wa xobitšwa o swanetše xole bendi-
 šana le mmaxo ngwana maō a xaxwe.
 Xe nke e se ka mošwanyana, yaba
 boxadi bya moxadi a ba krole bayama
 ngwana xore ngwana wa lena wa ba-
 bya, ke moka mmaxo ngwana o swan-
 enetše xaphakiša a tšē e fihlē a bāne
 ka nošipēlēxēlē ya ngwana wa xaxwe
 byale mo matseng xo tšena ba kxekolo
 ba babedi le mmaxē le soxana. Ko bo-
 na batho bawe ba swanetšexo xo bō-
 na maō a ngwana. Mmaxo le soxana

783

K34/82 53

lesoxana o swanetše xolebendisā xabotša
 xore a kxone xo botša morwa wa xaxwe
 se we eleko sōna. Byale xe ngwana a
 šetše a wele fase ba tšea le pheko ba
 phokaxanthša malomong wa ntlo, xore ba
 hlapi le masoxana kudu banne ka moka
 xobōna xoba ke mokgalabye a ba tšene.
 Lepheko lena le phokile xore ba seke ba le
 taboxa ka xobane, ba ka tloxa ba kxumiša
 ngwana. Modirō ona wa xo tšena ka nt-
 long ya mētēxi, ka tšena fēla ba kxekolo, ba-
 leloko le ba kxekolo ba xabo mosadi, bašele
 ba ka nore kowea ngwana a wele fase
 ya ba xōna ba tšena xo le xōna ba dula m-
 olomong wa ntlo bare a boē ngwana, ke
 moka bare a wa o buile. Byale mmolēto
 o moxoloye ngwana a belexilwe, o kusa ba-
 re, mokēte ona le ngwana, byale xe ba-
 banyana xe ba butšiša, byale bare xobōna
 o tšō moenola bodibeng bya manareng, e-
 seng xore o bēlēxilwe. Byale ke moka ba
 kxodile le bōna xe bahlakane ba bolēla
 ka ōna mmolēto o we, xore mokēte o
 topile ngwana bodibeng bya manareng.
 Kxanthe ba baxolo bōna xe bare bodiba

783

bane ka teng xa mosadi, byale bōna ba
 kholwa ka bodiba bya noka, banemena
 ba ya bahlapa mowe bodibeng, ba leka ka m-
 aatla xore le bōna ka ka tōpa wa bōna
 empa ba seke ba mōna. Le nguana a
 belexile ke moka monna a setseha ka ntlo
 o swanetše xo rōbala xa ya xaxwe ntlo esek
 xo fihlêla nguana a xola, ba monthōa ka
 nguwakong. Monna o byale ka mosadi wa
 moopa, le bātšī ka etee a tšene, ka nguwak-
 ong o we moima a bēlēxaxo xo ōna, D tla
 ba a hwa le xotšena a sa tšene, bare ke
 le soboro, ka xobane ke yōna kōma ya basa-
 di e kxolo. Ditaba tša ka mphatšhong
 ba kaba ba xobotšā, xe e letšena a wa xoth-
 ata xore ba xobotšē, byale xe anyaka di-
 taba tšena o swanetše xore xo monhana
 waxaxo wa mosadi wa mutšišā, byale
 mowe a šitaxo xo fetela, yēna ona le
 molaō wa xore a outšišē ba kxekolo a wa
 ke ba matseba xa botse xore wa bēlēxa
 yēna ba tla mohlalošetšā ka bo tlaō.
 Byale ke moka le yēna a tla a xohlalo-
 šetšā, le xōna o mofile se atla kobong
 ke mokxwa o we elexo kōma ya basadi e

Kxolo. Ke pēlēxō ya mosadi e sa phak-
 isi xohundaka, monna wa mosadi o swam
 etsē xa ya ngakeng, ka kxopēla ditsoala
 byale ngaka ke yōna a we e swametšexo
 xo motšā xore molato keng ke moka e nyakē-
 lē dihlare e fē monna a yo fa mosadi
 wa xaxwe a pee a ywe, ka pela o tla kw-
 a ngwana a lla kxantlong. Pēlēxō e tla-
 tshafisa ke mabaka a, boloi, xobelaēla
 batswadi ba mosadi xoba baxabō le soxana
 ba dimu baxabō le soxana xoba ba bō mosadi.
 Ke ele xophuma ke xōna mowe xodivaxo ke
 boats wa bya mosadi, xoba bya monna a
 tšā ma a tšēya madi a bōsadi ba malwe-
 tšā a tla a tšēya mosading wa xaxwe.
 Byale ke malwetšā a mahuta, Ngopē,
 batswadi ya xo seamoxēlē madi a banna,
 poya xobedi, makxoma, xo tnyaxallwa.
 Boloi byale xe e lethekang xa boloi ke
 šetšē ke hlalutšō ka ditaba tšā m-
 oxatšā Mankakwana, mabapi le bol-
 ai bya Makxobēle. Pelatō¹ xokano-
 re motswadi wa mosadi a belatla
 xe nke a baka banyala ba fetšā, bya-
 le motho yo a swametšexo xoba batsā

xore xo belaêla motswadi wa mosadi
 ke ngaka le yêna o bôna ka ditaela
 tš'a xaxwe. Byale ba swametšê xore ba
 kitimê baê ba matšê a phakise a tie, a
 tswe mare mosadi a humbiloxê. Ke
 moka xore a fihê a tswe mare a bolê
 lê, xore nna ke belaêla sekête, fêla xa
 ele hlôxô ya xa mokête a e bafoloxê, xa
 ke na pelaêlô le yôna ke na le pelaêlô le
 batswadi, ba sa mphaxo se we ke sem
 ekaxo. A wa ka moraxonyana o tš'a kwe
 ngwana a lla ka ngwakhong. Modirô
 ona wa xobelaêla sehlanê sa ôna e
 noba xobolêla ka molomo le xotswa mare
 byale wa hlalôša se we o sebetaêlaxo.
 Byale ka Manyobohtane ke ngwana
 Mohlabe, byale o tšere ke baxa Moxôfê,
 byale dikxomo tš'a xaxwe tš'a tie e le
 fêla, fêla kxomoka e tee ya tšena m
 onyalong wa matšê ngwana Moyene
 Byale Manyobohtane yona ke kxadi e
 kxolo xa Mohlabe, fêla baxa Moxôfê
 a baxa ba manyala ka setô, baile ba
 nthôa le some la dipudi le dipudi tšê.
 hlano le dikxomo tšê tharô, byale yêna

yēna Moxôfē a bolēla le ba xa Mohlabe
 xore ke tlantšha le naka la pula ka fetš-
 ša ka tona, a wa bakwana ka ana
 mokxwa o we. Byale monna wa xaxwe
 a ba a tla a hwa a seša a dira taba
 e we, byale ke moka ~~ke~~ Matsebē a na Mo-
 xadibō wa xaxwe, xe a tlele xaxabo a tse-
 be xore sekxêrō wa xaxwe xe a e tšwa
 a swene a tsebe xore o swanetše xo se-
 bēya ka e, ka baka la xore ana mokxadibō.
 Empa le xe xole byale o be a noka a bea
 ka lapeng la Makōšē. Byale o be ana le
 bana ba bašemanyana, byale a seke
 a tseba xa botse xore a ka ya a tšē-
 ēla ngwana wa xaxwe lapeng la ngw-
 ana moing, a na fēla a e ya a bolēla
 empa ~~ke~~ sahlōkōmēle ke motho, ba mofe-
 zola ka xore e ya xa Moxôfē a tlišē na-
 ka la pula re tša xo supa lapa, byale
 baxa Moxôfē basatwa xore a batlafa
 ba xa Mohlabe le naka la pula bya-
 ng, ka xobane xe seke a ehwa a ka
 a bolēla xore re mofē naka la pula.
 Byale pelašō ya kxadi e we, ya ana
 Makōšē, ka baka la kxomo e ya xatsena

783

K34/82

58

monyalong wa xaxwe. Makosē matsatši a
 xaxwe a xobēlēxa a fihla, byale xweba
 khata, e vile xe ba eya ngakeng byale ng-
 aka ya bahlalošetša xore xobelaēla kxadi
 e kxolo ya motse wa xeno, sepela la mi-
 tša le tla bōna ngwana a foloxa. Ma-
 bothata a mosadi a ba a tsere matsatši
 a mahlano, byale kxadi ya re xofihla e bo-
 lēla sewe e se belaelaxo ke moka ngw-
 ana a foloxa. Ka xona matho le ka tee
 yo we a ka nohuetšamano batho ba šele
 a fihla a belaela pelaēlō tša xaxwe tša
 tsena mowe le lokong lewe, dipelaēlō xo
 tsena tša batho ba we elexo le loko. Dip-
 laēlō tša ^{badim} batho ba monna, ke xore mon-
 na o ile are ke a nthša ditšamo a e ya
 xonyala ba seke ba bexa badim, le xe
 a bikile ba seke ba bexa badim. Dip-
 elaelō tše ka moka ditšetholoxana
 ke dihlatko. Byale xe xobelaēla ba dim-
 u, a wa ba phasa ka mahlatswa lehla-
 lō, ba mumile setsiba sa modim ka
~~xaxwe~~ xanong, ke moka are metri a
 la a mahlatswa lehlelō a muma, ke
 moka a tšwa le setsiba sela sa modi.

mō, ke moka mophasi o swanetše kobetšala
 maina a bahu ba xabō ka moka, ke moka
 ngwana o tla kua e lla ka ntlong. Ba-
 dimu ba ba mosadi, ke xone le xōna ba
 swanetše xalcolēlaya mangwē wa bo
 mosadi, ke moka a tle a phase a xopola
 leina la badimū ba xabō. Byale ana
 ke matwetšī e we a yaxo a sinya mos-
 adi wa xaxo, ngōpe ke madi e maxolo, a
 basadi, madi ana xe o ka bona ana le
 mosadi wa xaxo, ke mahlatse xone a hwetša-
 ne ngwana. Ngōpe xone mosadi ana le
 ngōpe ke xone bakho ba bantšī ba ka se-
 ke ba tseba, xotla tseba basadi ba mo-
 tse le monna, xe ele monna o tla kua
 ka dingaka xe a tšama a kōla, xe a
 nyaka ka moatšiša xone a hwetšane ng-
 wana. E le xone xe ele wena monna
 yo moxolo o swanetše ko tseba ka xobane
 mosadi xe a bōna kwedi, o swanetše
 xo tšea matsātšī e mabedi kemoka la
 borarō a hlape, o we ke molaō, Bya-
 le mosadi wa ngōpe o tšea matsātšī a
 tšedelaxo, le xōna madi a xaxwe a falka
 ka buntšī, xe e se mosadi wa xohlōkōmela

o tla hwetsana le xoxa letletse ka madi.
 Byale byona bolwetši bya bakatse xaxola xe
 mosadi waxaxo a thōma xoxibuxa (ka
 ekkola mpa) wa ya wa rōbala le moa-
 di wa mohuta o, ke moka mpa ya mosadi
 wa xaxo e swanetše xo simexa. Mohlomong
 ke moka waba o tšetše mosadi waxaxo
 bolwetše. Byale le wena xe eka o mothšē-
 tše bolwetši bya mohuta o, o swanetše
 xone bo satšwa xo matsena ke moka wa
 nape wa moalafiša ka xobane bya ba
 bya mela mmele ke moka mosadi wa
 xaxo a ka se sa hwetsana qēpō. Mone
 re hwetsana diēna tše, tloxa tloxa etlo-
 xa kxale modiši wa kxoma o tšwana nayo ja-
 keng, se sengwe se se tšixō e tšwala
 tahlēxō. Byale bolwetši byona badija moth-
 o e sa kxarebe byale xe a kape e sa
 karebe a ba le bolwetši bya mohuta o a wa
 a seke a rōbala le bunna, xo fihlela monna
 waxaxwe a eka a mmele, a phakisoa a
 le moxa a moalafiša, a wa bolwetši bo noya
 bya fōla a tšwara bana. E mpa xe a
 kare ana le bolwetši byo a tloxele xoxa-
 loka le baxwēra baxaxwe anyana kudu xo

783

K34782

61

valoka le babaxola, balewetsi; batle hlakana
 na le madi a mantj; ka xobane monna a
 rōbale le mosadi ka otee, ke moka byo napa
 bya xola mmeteng. Byale ka mosadi wa
 monna yo mongwē wa xo Masete bare ke
 Kōma-adifele, monna yo e be ba fêla ba m
 oša xore otlaya neng xobolla a fêla a ba
 batsa xore dikama a difele ke tla beya ke
 eya, xobolla. Ke ka sōna sekxowa se xots-
 ene banna ba barexa ke maja-kane, byale
 papaxwe a sokoloka, ke moka monna a na
 dula ba xwêra ba xaxwe ba mošica xobolla
 Byale a tšea mosadi, yaba mosadi wa
 xaxwe ana le ngōpe, ka byōna bošoboro byo
 a seke a hōkamêla xo moalafiša, a ba
 a dula na dilemo tše pedi, byale oile
 xe aye a thōma xore a tšama a moalafi-
 ša yaba ke moka, bosadi a sa kxoneka
 xoolafiwa. Byale mmolêlō, bare, ke xore
 ke bohōla mo naxeng ena, monna xe a sa
 bolla a tšea mosadi, a ka seke aima,
 Semaname Moyene yēna o bolatše byale
 a tšea ngwana wa Moruti ele tšak
 le tumaša le yēna a belexe. Manyau
 & Lewele ke lešoboro a tšea mosadi, mo-

sadi a ballotšê byale le yêna a belexe, by-
 ale taba e e dira neny, ke ka bakka la bo-
 šoboro, ka xobane (naupa tsa fêhlwa) ana
 molaô, ke xone le šoboro. Boya xabedi ke
 bolwetšê bya basadi, ke xone mosadi a
 bôna kxwedi xabedi le xone ke kxwedi ka
 etee, byale le byôna ke bolwetšê bya bo a
 tšišaxo xo phumisa moima. Byale bolwetšê
 bya bokane xaxolo, ka xobane ba kxona xo
 boalaja dingana. Xo sinxaxallwa ke xo-
 re xe mosadi xe a hwetšê, xoba xobêlêxa
 ngwana matšatšê e xaxwe e sale kxole
 byale a hwa ka xobane xo phela xôna a
 ke a phela. Byale le ke ba sinxaxaletšwe
 ba sena tšifa, wa fihla wa rôbala
 naê madi e xaxwe e sa fihla, wa ya
 wa rôbala le mosadi wa xaxo wa mo-
 ima a wa a sintšê mosadi wa xaxo.
Munni ke mosadi wa tšwalô ya xo
 se a moxêlê bonna, monna a xexo xo rô-
 bala naê ke mokay dilô tšela tša banna
 tša napa tša tšwa e sale sebaka se
 we, ke xone wa rôbala le mosadi
 wa maima xo swanetšê xone madi
 ke madi a maima a felle. Byale ba-

Kkekolo bala ba kantlang ya matsuetši; bale beletše maō a ngwana, xore batle ba tšebe ditifa. Ditifa tša bana ke tšena: xothšethema, xotla le letšatši, le hlakori la senna, le hlakori la senuci, timama (tiba), katiba, le modutō. Thšethe ke phetšo eholo, e monna a sa swanêlaxo xobala le matsuetši; ba swanetše xopulafa pele o xone o tšena ka ntlong. Ke xore ba tšea motu-šō, ke moka bare kowa ngwana a xowa xōna ba othšêla, byale ba nothšêla ba e ya molomong wa ntlo, ke moka ba tloša lephetšo, byale ba bitša papaxwe, a fihla a tšena kantlang, byale are ka na kowa ngwana a xowa xōna a du- la ka maraxō, ke moka a swetša xo fihlêla a e tšusa ka molomo, ya ke moka ba feditše. Ka xarjulo ba tafa monna xore a seke a xobala. Iman Byale thšethe ena ke xore ngwana a foloxa ka malaš o we batša ba foloxa xo ka êna, o foluxile ka masto, bakem- sa xore xotlê matsōxō ka moraxo xotlê hlōxō. Timama (tiba), ke xore yena ke

phetso e kxolo le yōna, ngwana o faloza ka
 molaō, fēla ane xe e lewa a patlama.
 Byale phetso e, bare e dirisa ke xore basadi
 ba xobāna kxwedi le dikxarebe ba ja le rō-
 tse la xopatlama. Kxantše molaō a o
 dumele xore basadi ba xobāna kxwedi le
 banyana ba xobāna kxwedi ka mōxs le
 banna ba we ba sa dumaxa tšē lefase
 a baji. Byale le rōtse la mohuta o we
 xaja ba kxalabye le bakxekolo le bana ba
 banyana, ka xobane a ba satsaba selo ka
 me dirō ya lefase. Ditifa tšena pedi
 tšena ke tšona dipheko tšē ditxolo. letsā-
tšē le yōna ke ya tšona e kxolo. Byale le
 tšatšē ke selo se sedulaxa phōxōng, sa
 phaya mowe ba phaxaxō phaxō, ke mading-
 ana a xohlakana le basela, le ka setxo-
 ōng le dirisa, moatafēla ya yōna ba
 no a lafa xo swana le dipheko tšē tšā ka
 xōdimu. Madibeng ana ke xore motho wa
 xobēlēxa mafahla, xe o ka kwa bare mokho
 o wetšē madibeng a bokubu le bokwena
 ke xore yo mongwē¹ ngwana ba motšēi¹
 tšē kwena, ka xobane mafahla bare ke
 bohōla, ngwana yo mongwē o swanetšē

xophela yo mongwê ba malacê. Byale bare,
 xe bakka bolaya wa ngwanemanya xohwa
 mmachê, xe bakka bolaya wa monna xohwa
 papachê. Bohlatse seba mowe tabeng ewe
 Mosadi wa Makonkwane, oile a boya
 wela madibeng, byale ele ba šemanya-
 na kamoka, byale ba bolaya ngwana
 wa xošala a feletša ka xobane ke yêna
 sehlōla. Byale xwa šala mošemanyan-
 a ka otee, bar ke Makellō. Byale M-
 akellō oite xe are o tšentšha le pokisi
 ke moka makonkwane a hwa. Lepo-
 kisi le ke la mo a etšwa makxoweng.
 Byale Makonkwane yo ke monna wa
 xa Mongale, mosadi wa xaxwe ke Zhokw-
 ene. Le xe motho a hare a bēlēxa a seke
 a bēlēxa setō, a bēlēxa a huile, polētō, bare
 o wetšē madibeng, ke xoxe ngwana a huile.
 Xo wena madibeng ke thibinwa kudu xore
 xe motho a ka wela ka bodibeng bya
 bokubu le bokwe, ke moka a satswa le
 bitla la xaxwe le tlabu ka bodibeng, o tla-
 bōna ke bōna bokubu le bokwena. Kubu
 le kwena ke bōna ba xkekolo ba xodulella
 mmelēxi, dilō tšē we ka moka difihla

Ke bōna. Le yāna ke pheko e kholo, monna
 a na molaō wa xore a tsene ka ntlong ka
 mosadi kante le xore a lafiwe. Ka sōna
 se kxowa se, monna bare ke Lepono Mohlabe
 baile ba motša xore o seke wa tsena ka
 ngwathong ka baka la xore, mosadi wa
 xore o baile le pheko, baile bare xodila
 ntlo, a napa a tsena ke ba motša xore
 o dirang, monna are ke tša kxale. A
 wa ba mohomolēla. Byale ka boraxō a
 tsena ke dithathō, balwetši bya banna
 xe ba tsene mafaxong a basadi ba batwe-
 tši. Byale mafets mokxalabye yo we waxa
 Mohlabe a babya ke dithathō, a šita xo
 sepele selemō kamoka, dingena dileka
 ka mokxwa o diratxo, empa dipallwa
 ka xobane e be dibutšiša mosadi xore di-
 šala moraxō o beile ka, mosadi are
 ba kxekola ba phahlaxanšitšitšē le molōra
 ba palutšitšē, byale ba no akumetšē ka
 dihlane fēla. Kxanthe dišala moraxō ba
 dibele ba nohomola, le bōna ba kxekola ba
 butšitšē mosadi xore wena o nohomola
 ka xobane re mutšitšē, byale a rexanetšē
 o dira senkexo ke tēna bana. Awa

monna a ba mowe bohlokoeng byawe, alla ane
 nthuiseng, byale ba phekolo bare ngwana ma-
 xana xo batšwa o wetše ditšameng ane
 dikōma ke tšeš, a re baloi re ile xaxo-
 batsa, byale ware baxoloxolo ba bolêla
 maaka, byale ditšone xone baxoloxolo se
 we ba sebolaxo ba bolêla therêšō. Byale
 erile re a tšwana selemo sa babedi ke
 moka ba kxona ba mofa mašalêla, ba kxona
 ba moalafa. Yo na ke mosadi wa molat
 bare ke Masekaku, monna wa xaxwe Pho-
 lobê Mohlabe, byale mosadi yo o ile re ma-
 tsatši a xaxwe a xobêlêxa, byale a tloxa
 a ya xaxabo, byale a ya a bêtêlêla xona.
 Byale ka ngwaneng yo a xoba a modula
 tše ele bommaxwe, le makholo wa xaxwe,
 e yile ka moswana wa nthse ba ya
 ba thibisa ba boxadi xone mosadi wa le-
 na o itše o tlilo re bōna o tšwe e ngw-
 ana mono. A wa ba boxadi ba ya, byale
 xe ba fihlile, ba butšisa melat e e dirêxa-
 xo xōdimu xa pêtêxō, byale bare a wa xa
 xona selō, ngwana o buile xa batse, byale
 bala ba homola, xo fihlêla ngwana a xola
 ke moka ba monthša kantlong. Ba seke

ba a lafa monna ka bana la xore ngwa-
 na o buile xa batse. A wa monna a ya
 maxoxang a mosadi, ke moka ka moswana
 a tsoxa a babya, byale batšōma xa ma-
 kala. Byale batšwadi ba mosoxana ba
 bitšiša mosadi ba befetšwe, byale mosadi
 a leka xoxana, ba na mutšiša xa batse le
 xōna ba matsā xa batse xore taba e a
 se xore wena o laile matho a uwa, ke mo-
 laō, xore mosadi a nthāe mašalela xore
 ngana e lehlakantšō. A wa mosadi a
 ba a tšea mašalela a bafa, ke moka
 ngana ya xōna xa lafa Pholobē ke moka
 a fōla. Banna hōkōmēlang ditifa tšea
 basadi ditla re fetšō Kudis ka moxana
 o tšile we rena, ka xobane mosadi a ka
 no xobatšō xore a ka ēma xa batse, byale
 monna a seke a theletšō mosadi xore
 ore keng, ore nna ke a tšeba, ke a tše-
 ba e a bolaya. Matšetšē le xe a xofora
 xa xōna taba, mohlomong o tšaja matsatšā
 a mabedi. Banna ba bantšā ba bolaya ke
 ōna malevetšā ana a basadi. Lehlakori
 (letšōxō) enoba tifa fēla a ena pheko. Ke
 xore ngwana ore ele mošemanyana ke moka

783

K34/82

69

a wa ka lehlakori la sesadi, koba e le ngwana
 ngwana nyana a wa ka la senna. Mongatse
 e noba tifa fêla xa ena paphoko.
 Byale mongatse o, onore xe a bêtêxa, ke moka
 e tšwa a rwele hlohang xo fihlêla molaleng,
 byale ba noxarolla ka diatla, ba dibeya fe-
 lô xotee le mašalêla, ke selô se se sehla.
 Byale mongatse o, o baka ke xore monna
 ore le xe a bôna mosadi a tšwere kxwedi
 ya mokôkôtlêla, ke moka monna a no rôbala
 naê, byale ke byona bonna byo diraxo ka-
 ba e. Mosadi e noba tifa, xa ena phe-
 ko. Byale ngwana ore xe a bêtêxa e
 tšwa a tšwere selô ka se atla se seh-
 Ubedu. Byale ditifa tšê tharô tšê tšô ka
 xodimu xa dina selô, fêla mosadi pele xaxore
 monna a tšene ka ntlong, o dira mapoto, by-
 ale ba tšêla sehlae mothutšwa wa ngwa-
 na se xêrong se we bailexo xa kxa mapoto
 ba tšêla xa sôna, byale ba totedišê tšô
 ngwana ka nthse. Byale yare esale xo-
 sasa ba bitšô monna, a fihla a kwatama
 ka dikhuru molomong wa ntlo, xe ngwana
 e le mošemanzana, mmaxwe o tšwela ka-
 nze, byale papaxwe a tšena ka xare ba kw-

703

K34/82

70

Kwatama ka ditsheni, byale ka xobane
 nguana ke mosemamama xo thoma papaxwe
 xonwa, byale ka moraxo xo feletsa mmawu.
 Ke ele nguane nyena xo thoma mmawu
 byale monna a sala a feletsa, ele xone
 monna o ka kxakala mosadi o ka xone.
 Ke moka ke yonga ka lafêlê ya nthse.
 Xo alafa mona bare xonhisa nguana ka
 ngwaxong xo tsa lehono ke moka ka mo-
 swana le alafina. A bare xo dira ka
 mokwala o we bare o e maxoxong a mosadi
 a wa maxoxong a mosadi a swametse
 xoya kowa a boruxile, ke xone mo o bona
 a xona le xona le mo le tswile, mowe ke
 mola o wa xone o ka matamela. Ke mma-
 xo nguana a ka kwa a satse bèle xa
 nguana byale nguana yo we o swan-
 tse xolela ke makxolo wa xaxwe. Ba-
 loxa bya ngakeng byale ngaka etla
 mpikela ditlare tsa xothoxolla makxolo
 wa nguana, xone mokxats o be xona ke
 moka makxolo wa xaxwe a mamise
 nguana, a fêla a modirêla motepa
 wa xone a fêle a moleša. Byale o tla
 noba a boroxa ka makxato wa makxolo

wa xaxwe. Byale ngwana wa mohuta
 o we, ana madiimp a mantši ka xobane
 mokxekolo a thšekxe. Ke moka o tla noka-
 lefa are makholo wa xaxwe are ke m-
 mane, byale xe a xodile batswadi ba ma-
 soxana ba eya xo mothea ba swanetsše xo
 nthšea kxomo ya maledi ba fe baxa makh-
 alo wa bona. Fêla xe nke ke dithšuwana
 na ba nore xobaxa makholo wa bona, re na
 a re na setšona lena e lebele motloxo wa
 lena o tla le bēhēla. Le bona ba ka
 seke ba xana ba swanetsše xo dumela.
 Xe ele ngwana wa ngwanenyana
 ba swanetsše xo lebella mohleng ba hya-
 la ke moka ba tšea kxomo ba fe baxa makh-
 alo wa bona kxomo ya maledi, e swa-
 netsše xore ebe kxomo ya thšadi. Ke mma
 xo le soxana a rapela yaba ngwana m-
 axwe o hwile a sale kantlong, mokxekolo
 o swanetsše xodula nae kantlong xo fihle-
 la ngwana a xola, fêla letswete lona
 o swanetsše xore a mane la makholo
 wa xaxwe. Byale xe ngwana a sale
 ka ntlo, ba mohlapiša ka lebatšhi la moth-
 sethse, ke sōna sehlare sangwana.

Ba phapha le bati la ôna ke moka ba
 lekhatla byale ba le enetsa ka pitseng, ba
 fela ba mohlapisä ka lona. Xe ngwana
 a ka hwa e seke ya monyane a sale ka
 ntlong a se su a xole, banyakêla le nti ba
 tlêma Kxôbô (mohlabu xoba le Kôbôni) ke mo-
 ka, ba rira Kxôbo ya ngwana, ba thšabiša
 xore madi a ng kae lla ka teng xangwana,
 byale madi a ye a ka bamêla mmaxwe ma-
 hlaba a madi mathetong a dimpa, madi
 a we bare ke mabimatho, byale xe ba di-
 rile byale ke moka ba kxona ba muisä xa-
 xabô. Byale xe ba moloka, banyakêla diphep-
 hê tša mokkura ba moalla tšona, ke mo-
 ka ba nyakêla mahlwa ba dira kxane ke
 moka ba moseametsä yona, byale pele xa
 xore ba phušetsë ke moka ba bitšä mmaxw-
 e ngwana o tšile kwatama ka dikhur-
 u, ke moka, a thôma xo feella môbu ka
 le bitleng ka dikxwele, kxwele e ngwê
 o feella môbu wa ka theko e ngwê
 e ngwê kxwele le yona byale, ke moka
 o feditšë wa tšwa. Byale bamxekolo
 ba sala ba phušetsä, xe ba feditšë
 ba ritêla xôdimu xa lebitla ke moka

ba lesetša. Byale a ba dila, ke xore wena
 monna o ka no tsena ka ntlong wa seke wa
 rōbala le mosadi, o swanetše xōala laxa-
 xo le xoxō. Byale mosadi o tla bōna kxwedi
 byale kxwedi e we a sekxwedi, ke madi
 o tla se long, byale ka moraxō xe e e bōna
 byale ke kxwedi. Byale yēna mosadi o tš
 tšē ka moka o fēla le bats'a mmawwe le
 saxcina. Byale mahlang a bona a ritēla
 xape le bitla langwana, ke xore a hlapile
 xate, madi a mosadi a sale kotsa, monna
 a a swanēla xo batamēla mosadi. Bya-
 le mahlang a e bōna ba bobedi, byale mo-
 kxekolo o tšilo dila le bitla ka mats'ek, bya-
 le mowe ke xore xoluhile o swanetše xo
 bataxana le mosadi wa xaxo. Jerba e ne
 ke yōna e fetšako banna, ka xobane e tš-
 ea le banna le letelele ka ntle le mosadi
 waxaxo, fēla ntlo yōna le rōbala ntlo
 ka etee fēla le diš'apana maxoxong.
 Byale t'aba e e be e kxotlella ke bōna
 ba xoloxolo, banna ba matšatš; ba hitimēla
 xo rōbala le mosadi, le xe mosadi a ka
 xana byang le byang o t'aba a dumēla
 ka xobane xanamo le katana wena monna

yo wa matia, byale mosadi o tlabana wakwa
 alla ka ntlong. Byale mafellô o ttaba a lapa
 a xofa, fêla. polêlô ya xaxwe o tlare, nna
 a ke ne molato ka xobane ke xabutšitšê
 wena wa xana. Ke nna Motantane
 yo nouse a xoka a dira taba e, mosadi
 wa ka a hwela ke ngwana, byale ka
 bôna modirô wa bôna e le amotelele, by-
 ale ka kwa ke tšê hloloxetšê mosadi wa ka
 pêla yaka e swa tšênkexo a xaxfêla.
 Byale ka lwa le mosadi xo fihlêla a mpha
 malaô, xosasa, ka tsoxa ke hlabile ke ma-
 di matheka, empa ka kitimêla xobolêla
 taba e, byale mokhekolo mmame ene ke xo
 butšitšê kare o seke wa tšêbala le mos-
 di yo, madi a xaxwe a safiša, byale o
 dirile tšamatsê ke yaba ke xaxxona
 xo sepele ka noš, ka fihla xa mokxala-
 bye wa xa tselane bane ke Maforwane
 a moanêxêla, taba e, le yena ene nkile
 ka dira taba e, fêla o seke wa tsoxa
 wa boêletšô, byale ka xe esale moxoswa
 a wa ke tla xalafa. A wa a mpha
 metantane ya xaxwe, ka ya ka nwa
 mmalô! aka ebe ke loile ke yêna

Ka napa ka tloxa nabô ka ya kanwa mokxope.
 Ke xore bolwetši bya mohuta o we ba bakêla
 batho sehuba se se xolo (ntlerê), e we e sa
 lafinixo, ya xo tsema o na tseba xore ke
 lehu laxaxo. Mantšibô Iselane o boleile
 ke byona, Modupi Mongale o boleile
 ke byona ka bakka a bojakane xore are
 thaeletšê melo o ya bakoloxolo. Disala
nthaxô, babanguê ba diapêla kangwa-
 kong o we xobelexetšexo ngwana xo ôna
 byale ba bangwê a ba diri byale, ba di-
 tšea ba diphehla xanthša le molôra ke mo-
 ka ba diša nokeng tša sepela le noka.
 Mosadi xe thari ya xaxwe e noba bane-
 nyana fêla, ba ya ngakeng ke moka nga-
 ka ya bafa sehane sa xo fetola thari
 ke xona o tla bona a bêtêxa bašemanyan-
 e. Byale ka mabyale mo mosadi waxa-
 xwe o no bêtêxa banenyana fêla, byale a
 bona xore mosadi o tla ba a fêla teng
 ke moka aya ngane xa Makhafane Mako-
 mane ke moka a tšema se xôkô e mofa.
 A wa mosadi e tla a pea a enwa
 byale mosadi wa xaxwe, a fetola tha-
 ri, a tsuara mošemanyana bare ke

783

Tswen

K34/82

76

Mmaeng, kemoka ya napa yaba yena fêla.
Mafanla ke madimabe, e bile ke bohloa
 motho a belere bana ba ba bedi byale ka
 pudi, a wa motho ke kxoma a bēlēxa mot-
 ho ka otee. Byala taba ewe xeile ya
 dirēxa, e, noba ditaba tša bakxekolo
 ke mafella ntlong, byale xe ba etšwa ka
 ntlong ba bolēla xone a wa masadi o we-
 tšē madibe, fēla yo mongwē o tšere ke
 bokubu le bokwena. Ele xone ba bolai le,
 ba molaya ka mokwena, ba kura molomo
 le dintšō xone moye wa seke wa tšwa.
 Ba bangwē ba mokona le tšwele, ke moka
 a bolawa ke tšala, ba ba dira mokwena
 o mobe, ka xobane xe alla, o swanetše
 xo fetšā batho dipelo, kudu nmaxwe ng-
 u-ana. Byale ditaba tša bohlatše ke
 šetšē ke dingodile ka dipampiring
 tša ka kxakala, ke hlalutšē ka
 Mohu Makonkwane Mongale.
Mahlatsā xona le molao o mongwē šo,
 bare basadi baxoba tētswalo le dikxarebe
 a ba swanēla xo ja mala, a dipudi a
 dikxoma le a diphošofōšō, ka baka la xone ba
 ka bēlēxa ngwana wa sead setlaēla

783
 le xo fapoxa kudu. Byale ke ele mahlats'a
 a diva xore nguana a boroxe (xobale^m me-
 le). Byale mosadi ke a beléxa nguana
 wa mahlats'a ke bathakka ke makhur-
 a, ke kxarebe e ka šišingwa nguana
 wa mahlats'a ke xore mohlango a bang
 le nguana e tšaba lešamedi. Byale ka
Makōše nguana Moyene a tšene ke
Mafata Mohlabe byale a šišingwa
 kudu bana ba mahlats'a a sa nyaké le xo
 moswarêla. Byale oile mohlango a ebe
 le nguana nguana wexaxwe a hla-
 ts'a kudu, ke o moswere a sa tšee le
 bakka a se šu ahlats'a. Le xona nguana
 a a nore le xe ele ya moxolo a nafêla
 a enya kantlong, byale mmawwe ebee
 le lešamedi, ntšo o nokwa e nka, ka
 tšatš'i le lengwê xwatla perola sa by-
 ala byale mokkalabye a nore ka kxōte
 a tšee, pitšena e ngwê a ebee kantlo-
 ng xaxaxwe, byale a tšekxa pitš'a ka
 malapi a mahlats'a, byale ke batho
 ba fihla kantlong ba hwets'ana xore
 mosadi o tšekxile pitš'a ka malapi
 a mahlats'a, byale mokkalabye a ne

783

K34/82

78

mosadi yo ke lešae di, tlošang byala lobe-
 ya ka lapeng la Maphulo, ba napa ba
 ka kola byala ba kloxa mosadi a šala
 a suabile. Kxanthe mokxalabye nyepō
 ena a ile a moka ke a nyenya ba-
 na, byale a be a moeboletša. Byale
 mosadi wa xhlapa a fa mala, a
 we barexo a ile, yēna a fēla a utš-
 wa a ija, a hla bēlēxa setlaēla.
 Byale ka Manku ngwana maseōko-
 ma, a tšere ke phušuku Mohlabe, mp-
 hathō wa xaxwe ke mankwe. Byale
 mosadi yo aye, xabōna manna a sahi-
 akxuxile ke moka pelo ye re iša mo-
 nwana ke moka a iša monwana a
 tšea lēla le lengwē, byale monwana
 wa iša ka xanong byale le xano la
 a hlamēla a ja a kwa a tšefa ku-
 du, a remmatō! ba re rakēla nama
 e ba kwa bosē bya yōna. Byale
 xe ba a peile a no fēla a dira by-
 ale, mafellō a napa a ja ba mmōna
 ba matsā xore dilō tšē di a ile, aye,
 le a forei. Ba matsā xore Mokxala-
 bye yo mongwē wa xa sebašeba.

re ke Madipela, o be ana le mosadi;
 bare ke Ngwana Pholo, byale mosadi
 yo le yena a ija mala, empa ba du-
 tsi ba motsa e mpa a sa kholewe, byale
 mafela a khola ka xobona. A belêxa
 ngwana wa setlalela bare ke ^{ma} Kxapane,
 a No seha lefela le xentisi e fe-
 ta yena ke moka wa seha. Mosadi
 le xe ba musupa bohlatse byo a seke
 a bakwa, a wa ba homola. Mosadi
 a khola mpa a belêxa mo'emana, ana
 bare ke Kxapane, a nobelêxa ka moka
 wa a mongwe le leme le tšwetše ka-
 tle, byale bare, xo mosadi wa dibona
 yena mosadi a tlaxela polêla e la ba
 xoba ba dula ba motsa, ene e wa
 le diola wa ngwana wa ka. Bare
 a wa xaxona molo, re xokutšitše, a
 wa ke moka ngwana xe a xodile
 e le modisa wa napa ya ba sephat-
 ho. Mowe a xoba a tlaxelotše xona
 ke xodisa dikxomo. O bile a hwa
 modiso wa xaxwe e le xodisa dikx-
 omo, a huile e le monna yo moxolo
 a sena taba le xohlwa le basem

banna ba xabô, a ponuana kudu kohtwa
 le mašobora. Le manna ya mongwê
 bare ke krozi ya xa Makhabe leina la
 xaxwe bare ke makwareng, le yêna
 mmaxwe oile a dira byale a ja mala
 Byale Makwareng o be a tlaeletšê xo
 bina dikôša. Byale o be a sepela naha
 e ka moka a thoma a bina dikôša
 le xa bo Mamabolo le Bopedi le phala b-
 oriva o be a fihla. Kôša ya xaxwe
 e kholo e be a epella leina la xaxwe,
 empa a swere marara a mabedi.
 Byale xe a fihla matseng o mongwê
 le o mongwê ne moka o thoma kôša
 ya xaxwe, are Makwareng tla reko-
 kôulane a tla nya diphatê tša xa-
 xwe, ~~ke~~ xone xe yêna are makwareng
 byale bala bôna bare tla reko kô-
 ulane, yêna a fêla are, Makwareng
 na, tla re kôkôulane, makwareng
 tla re kôkôulane, byale byale xo fihlê
 la ba monya ka tabêlê le ditlo. By-
 ale mokhalabye yo ~~na~~ Makwareng xe
 a hlakane le Masenkomothe sebâšê
 e be ba bolaiša batho disêxô ditla.

Èla xa diratane, le xa tsebana dia tse-
 bana. O Kwa ba-roxana yola a bolêla
 xore ke wena setlaêla yola le yêna
 ke moka ere ke wena setlaêla, xe ba
 ômana bpe ba le byale, yo mongwê le
 yo mongwê o ômana a kwatile,
 waba ware bathalwa, a wa ba
 ka seke balwa, yo a fentšexo yo
 mongwê ka dikômanô a tla bôna
 a tloxa. Ba xatlana a ba dumedi-
 šane, sa bona ke dikômanô fêla.
 Dilô tšena di dira ke basadi ba
 monwana le basadi ba xosekwe.
 A re xane xore ditlaêla a dixôna
 dixôna empa ba tlaêla e le baba-
 xolo, ka baka ka xothšekka xa bôna.
 Ke xant ba we ba tlaelaxo e le ba
 baxolo ba tlaetšetšê ke boloi, batôya
 batho ke moka beng ba bôna ba ri-
 nya letšwa ka xobane matšwa a
 mangwê ke a xoxafiša, ke moka
 a tšhôme xoxafa. Byale ka mosadi yo
 mongwê wa baxolo xolo bane ke Mamotsä
tšj a tšene ke baxa teweke, byale mo-
 sadi yo oile a lôya ngwana wa mo-

783

K34/82

82

xadikane, byale monna a tsama a okw-
 ella le dingaka byale dingaka tsa
 motsa xore, ngwana a loile ke moxadi-
 kane, moxadikane npeule lehuja re lu-
 a la monna. Byale monna a bona
 xore ke rekanya dingakeng a wa xo-
 ka seke xwaloka, bokasone, e se xore
 ke khorêle ngaka xore etlê e simyê le-
 tšwa, ke xona ditšole dika seke xo-
 tša ba xona. A wa a dira byale, bya-
 le ngaka yare o yena o nyaka let-
 šwa la mohuta mang, byale monna
 are ke nyaka la xore a bone ke batho,
 a xafê. Byale ngaka ya dira byale o
 sekane sa tšwa sebakanyana, ka mo-
 raxô, ke moka ba bona mosadi a dira
 taba e ngwê e e samoswanêlaxo.
 A khama xokxwola dintepa le dithek-
 hô, ke moka a sepela fêla a sa tšwa-
 ra selô, byale ngaka yaba e butsitê
 monna xore xe o bona a dira byale le
 seke la moleliša, a wa ba nohomola.
 E mpa ba leka ka maatla xore ba mo-
 tlê melle malayi, a nokxakxathôlla,
 byale ba motswalêla ka ngwakong.

Byale monna a tsibisa batswadi ba xa
 xwe, xone mopedi wa lena, wa re xa
 Hanthsa a re bone xa batsa xone mo-
 dirô o a o diriso xa wa swanêlê
 xa. Byale xe kxaitledi ya xaxwe a fih-
 lile a bone mohlô a, byale ba lena
 ka maatla xone ba mafise, a wa a
 ba ka one a apula ditwarô, fêla
 xe e le tsameleny tsôna a sa dinyake.
 Byale modirô wa xaxwe ele xo tsama
 a tîpa matlapa a Hxobakanya tseleng
 ka tsatê le lengwê a a tloša tseleng.
 Byale xe mosadi yo mongwê xe a re
 wa moledisa ke moka a re sepeleng
 loba lebelebetlana kowa le banna ba
 we ba lena. Byale mowe ke xone
 o xopola modirô wa banna le basadi,
 byale ke moka lena la xaxwe ya napa
 yaba Mpelebetlê. Ka sebaka se
 sengwê o kare a xafe, a fihla la-
 peng la xaxo o wa fihla a dula f-
 ase, ke moka a lothsa. Byale xa
 na mowe xe ele motho wa moeng
 a ka seke a matseba xone wa xa-
 fa, fêla taba e e tlaxo momaka-

tšā ke xone ba tšee buušwa ba mofê,
 o tla tšea buušwa a bea fase le
 morôxô, ke moka pele xa xone a jê, a th-
 bma ka xongathu buušwa, a bolahlê-
 la ka nthaxô byo bongwê pele byo bong-
 wê ka lehlakôring la sena byo bongwê
 ka lehlakôring, byale le morôxô a dira by-
 ale ke moka a khona a ja. Ke o mu-
 tšiša bare ope ke la mpelebethe, le mo-
 tšoko a dira byale. O ile a fetša di-
 lemô tšê hlano a le ka makhwa owe,
 ka ngwaxa wa bothselêla, a wa monn-
 a a fêla pelô a nthiša khomo tšê pedi
 a fa ngaka ya tla ya mohlabetêla a
 fôla. Ke xone xengaka e ile ya rin-
 ya letšwa, motho yo we a xone a tle
 a sinye letšwa, byale dihlare tšaxa-
 xwe tša swara motho, a sa anetše
 xofa ngaka khomo ya letšwa, byale
 ke anyaka xone a tle a motloše letšw-
 a ke khomo e ngwê. Masadi yo bare
 xo ke Matšhe Masumu le yêna o ile
 a ba byale exafa ka baka la xothšê-
 kxa. Byale yêna a napile a notla
 a hwa a sepela a sena setšwarô.

783

Modirô wa xaxwe a moxolo ke xone ko
 bôna motho, a rwala mafika ke moka
 a moxakisa a mafisa ka mafika.
 E mpa ke a bôna manna e be a thšaba
 ka xobane bôna e be ba moswara ba
 tia ka lešāša. Ya mongwê ke ya ke
 Manyapa šai mthathô wa xaxwe ke
 matuba. Byale manna ya yêna, a ka-
 fisa ke bolai, a wa papaxwe e be e le
 barôka pula; byale pele xaxone papaxwe
 a huse, are xo mswara, a swanetšê
 xone otle mono xana moxaxwe ke e
 naxo, mowe ke beilexo manema a pula
 ke xo šupê xone a šumišwa byang,
 le xone xe motho a e ošupa byang.
 Byale yaba mowa wa xaxwe ke
 le janane are ka kene taba le ditšê
 tšewe. Ke moka mokhalabye a hom-
 ala xo fihlêla a e hwa. Byale ka
 moxaxo xwa fisa letšatšê le lexolo,
 ke moka batho bathôma xone, re hu-
 etšê ke ba baxolo re hwile, xela e be
 papaxô manyapa a be asaphela, pula
 e be etlana, a wa a šene a ba
 hlokômêla, ba leka ka maatla xona-

pēla modimo, yaba ke xōna letōatāi le tšwa
 la pele. Byale majakane le bōna ba
 fēla bare, a monna ka xobane papaxa-
 xo o be a ditseba tša maxōdimung
 wena oeng o sa xexo wa ya xolifisa
 ko šikimya le naka la papaxo. Monna
 a seke a xopola xone o ile a xama
 xe papaxaxwe a matšā. Ke moka a
 thōma a kitima a ya, ka bakeng la
 mantšū a batho a xomoxōdiša, xe a
 fihlile ke moka a ntswanella manana
 ka moka le xotheya pheš a satheya, ke
 moka mešidiya motupēta, yaba ke moka
 xe a etšwa ka ntshe a thōma xobabya.
 Pula yōna bare eile yana, byale di-
 ngaka tša leka ka matla xo moalafa,
 a wa fōla, byale ke moka akha-
 ma xo serate moadi wa xaxwe. A m-
 oraka moadi a tloxa a ya a dilele
 xaxubō, byale monna, bošlāela bya xa-
 xwe ke xo sepela a batšā batho dit-
 aba tša pula, le xone yēna ke yēna
 morwa wa modimo. Byale xe batho
 ba mitšā ka xone Manyara wa ba ro-
 xanyetša are manyara ke mmaxo, a

783

K34/82

87

a o ntsebe xone ke nna morwa wa modimo, xoba bare tamma basadi, ore sepela o sanya mmako, xe o tla kwana nae ore morwa wa modimo a wa mowe le tla kwana. Modimo wa xaxwe o mokolo ke xo sepela a balêla tša pula, byale xe batho bare o ke o nešê morwa wa modimo, a wa o tla ke nyaka seatta kabong. Ke ole nase wa ntho a wa mofa o tla xobatsa xone ka maswana o lebele o tla bona. Byale xosasa o tla tsoxa esale xo sasa a foloxê, nokeng a xotša mollô wa xaxwe wa mokubêxa, ke moka a thôma xo rapêla. Ke moka xe letšatši leya xodikêla o tla bona pula ena. Byale molaš wa xaxwe a nyake xo rôbala, ka ntlong le xe pula ena, o nokotša mollô kašong ke moka a rôbala. Le xona a nyake kobo e e aparaxo ke basadi, ore dintxa basadi, o nonyaka xa apara le saka le leswa, e seng la xo swarêla ke mosadi, byale xe ba maf matsa xone a here dijô didira ke basadi, byale yêna ore, a wa metsi a thôma a

bela ke moka ba kxōna ba thšea buipi
 metsi ana a xofiša a balaike menkxā
 le dilō tše dingwē tšea basadi, byale
 xe ba tsola xa ba tsole ka diatla ba
 tsola ka maha, a byale di thšila di
 xokae. Ke moka banna ba šite xo mo
 araba. Ke xore tšena ke maxafi a
 we ailexo a dira ke xo thšexxa xa
 bōna eseng xore matswadi a noja se
 we ba matsaxa xore sena se a ila.

Xo thšwa ngwanaong ka moraxō kapēlēxō.
 Mosadi ke a be exile ngwana, xe a tla
 thšwela ka ntle, ke xore balala ke ng
 wana xe a xodile, kudu ba tšea xō tš
 ea matsatši a mahlano. Byale xore
 ngwana a xodile ba bōna ka xore le
 Kōbōni la ripēxa, byale a le nape la
 ripēxa xofelela, a wa ere kowa
 nhleng ke moka la ōma xofihlēla le
 ya Kxayisi le mokhubu. Byale mowe
 ba šhla lenti ke moka ba tšēma mo
 la xa tala ke moka ba ripa le kōbō
 ni la ngwana. Lenti lela la xotšēma
 ba thšabiša xore madi a seke a
 ella ka teng xa ngwana. Byale

ba tšilo le tle malla xone xo fōla, ke xone
 ngwana a kodile. Byale ke moka mmax-
 we o tšwela kxakala ke moka o kōpan-
 a le batho. Byale o swanetsē xo lēla
 ngwana wa xaxwe xo fihlēla a boroxa
 ke moka ka moraxo o hlakana le mo-
 nna wa xaxwe, ka moraxo xa kwedi
 tšē dišupaxo. Mosadi xe ana le ng-
 wana xoba ke ngwana wa sehōhō
 a ka seke a dimēla xo rōbala le mo-
 nna wa xaxwe, pele xa xone a xahlane
 le monna yo we wa xomunisa xone
 a lafē ngwana. Byale monna pele
 xa xone a rōba e le mmaxwe ngwa-
 na, o swanetsē xo a lafa ngwana
 xone a seke a tšōxa. O mopalafa
 ka mokwa o, mmaxwe ngwana o
 ka kola ngwana a me a diropeng tša
 xaxwe, ke moka papaxwe a matsēa
 diropeng tša mmaxwe, ke moka a m-
 o akxēla xōdimu ane o seke wa
 tšōxa ke nna papaxo. Byale xe a diri-
 le byale ke moka, ke moka papaxwe
 o matsenthōa ka dipaleng tša xaxwe
 ke moka a mofa mmaxwe, byale ke mo-

783

K34/82

90

ka lafo e fedile, byale papaxwe o rōba-
 la le monna, mowe bare ba motiša p-
 hōxō. Ke moka xo fedile, ngwana a
 ka seke a thōoxa papaxwe. Ke mosadi
 a ka porōbala le papaxwe ka ntle le kala-
 fō, o hwetsāna ngwana a panne le
 maraxō a xaxwe a ba le maswebe. Ke
 xone o thōoxile papaxwe le xona ngwana
 a felle ke maduma. Byale ka bana
 ba Meidi Mohabe, mosadi yo o hwetšō
 ke minna, byale a xone xo setswara
 xa botse, le xona ka bakeng la xoba ke xomo
 tumela ba xapi yola manna a hlakana
 nae, ke manna yola le yēna ke manna by-
 ale ka xoriale, le xe malaō o wa xalafi-
 ōa a o tšeba a ka seke a tšeba xa
 botse, xone papaxwe ngwana ke manna.
 Byale ka xoriale bana ba xaxwe ba xotē-
 la bothateng, a hwetsāna maraxo e le
 maswebe le mahwafu, ke xone ke thōox-
 pō ya xone mosadi o rōbetšō le monna yo
 eseng ~~pa~~ papaxwe ngwana. Xo byale
 ka mosadi wa monna, le xe papaxwe
 a moalafile, yaba mosadi a x-
 one xo setswara, a bōna yo monna

are ke monna, bane ba xore a sepele le monna ka otee le motlabo wa xaxwe fêla, ke xore motlabo yo madi a xaxwe aile a phahlanana le a monna, ka xobane xe monna a soma bošexo, mosadi o be a fêla a motswetša mosekane. Byale le yêna motlabo o swanetše a fêla a batša mosadi xe madi a xaxwe a fiša, xore leho no nka seke ka tšbala nako ka xobane madi a ka a fiša. Ke xore mosadi wa xaxwe wa tšbuxa. Mosadi xe ana le ngwana yo monna e rata xore a setswarê ka mola, xanwa byala xona o tla nonwa, fêla motswetši xa Faxwe, xe a ka tšxwa o tla lahla bana ngwana. Byale motšatši a bolokong matšani a xone xonwa byala ka tekanyo. Byale ka tšwenyana Mohlabe okile anwa byala a tšxa a ya a tšbala lefokeng. Byale o tš'e xe a tšxa ke moka a tšxela ngwana lefokeng, byale a ya ka xaxabo, a xopetše xore ngwana a o ka kowa xaxabo, byale xe a fihla a butšiša xore ngwana waka o ka, byale batswadi ba xaxwe bare, a wa

xa xona mo, ke moka mosadi a tla ka xae
 a fihla a butšiša, xore nguwana wana o
 ka e, bare a wa xa xona mo, byale mosadi
 a hlakana hlōxō, byala bya motloxa, a
 xoma a boēla ka xaxabo, o le xe a fihla
 a huetsana nguwana. Byale xe a bu-
 tšiša xore o be a tla e, bare, a wa we-
 na o be o robetšē ka e. Byale mosadi a
 seke a tseba mowe a xoba a robetšē,
 ke moka batswadi bare re bōna a tliša
 ke Manyaku mo ore o motapile ka mo-
 raxō xa mafuni xa motlo ya xaxwe, a
 lla mowe wa xoba a robetšē nthse.
 Byale mosadi a tšea nguwana wa
 xaxwe a tloxa a ya xae, a fihla
 a robala a seke a batšā monna selō.
 E nile e sale bošexo mosadi a tlo-
 xa a huetsana, mokhekolo yo barexo
 ke Makubu a ne sepela xa Mont Mo-
 tantane Mohlabe ke ile ke nwele
 byala byale ka tshla nguwana waxa-
 xwe. Byale mokhekolo a tšwella a
 bolēla taba e, byale ka thōma xoma-
 kala ka xore mosadi o robetšē mo a
 na le nguwana. Byale mokhekolo a la-

udisa ka ana makxupa o ke setsoho ke
 laudisitse, byale ka xaxa makxekolo sepela
 o motse a tle ka xae molato a o xona
 fela o motse xore taba e a setsohe
 a e boeletsa. Ke moka ditaba tsa fe-
 la die tla mowe. Byale ka xovialo a
 se mola o, mosadi a lele ngwana ka m-
 ekxwa o we, ke xobane ba nna xoba ba se
 manyana ba mokwetšana a le byale ke
 moka ba modira tsa pudding, ke moka
 a na makala ke ngwana a pana, ele
 xore mohlomong yena mong a seswara
 xabotse. Ena ke mela o ya mosadi
 wa motswetse, konwa byala, dixo
 hlakomelo ya ngwana, kokafola.

Dinô ke xore ke mosadi ele motswetši
 o swanetše xore ke a eya byale, a sepele
 a swele sa xaxwe sekxerô, xore ke
 mathšedi wa byala a mokxela byala
 a tšele ka sekxerong a nweka sôna
 ka baka la xore ke a ka moxana le batho
 dixo mohlomong ba bangwê bana le makxom-
 a a tšebe, byale ke moka ngwana wa
 babya. Ka ntši bana ba hlabêxa tšatši la
 mabyala ka baka la dixo. Ke taba ekxolo

e we matswetš'i a swanets'exo xo e hlōkō-
 mēla, xo seng byale makhoma a ngwana a
 pele. Ke xore madi a batho a swane ka
 xobane a babangwē a boxale kudu, a no mo-
 kxomiša ke moka byāna bošexo byowe o tla
 lala a hlaka byale xe boesa ore ke a ng-
 akeng ke moka ngwana a tloxa. Ke kile
 ka bōna ka ngwana waaka, ke tsoxa e
 sale bošexo ke a ngakeng ke sae xo
 laala yēna, yēna ke motlošetš'e a tha-
 bile, byale xe ke fihla ngakeng ke laola
 mosadi waaka wa bobedi, ke nyaka xo tse-
 ba xore molato keng a sa hwetš'ane mo-
 e. Byale ka xoko fihla ore xo thšela
 leš la pele, ore xoma e boēle xae xa na byale
 ba xonyakēla, o hwile le hlakoni la ka tšekg.
 ka tšekk e ngwē wa phela. Byale ka ko-
 pola ka seke ka tšeba xore xe ngaka e
 nialo e xa xoreng ka xobane xae ke tloxe
 ba thabile ka moka. A wa kanapa ka
 thakxoxa ka tloxa, keile xa ke se tseleng
 ka hlakana le rampanyane, byale ka dum-
 edišana nāe, byale ore xonna e be ke
 nyakēla wena, molato keng, ore ke kwi-
 le mmaxo ore ke xolate, ngwana wa xa-

ka wa babya, fêla ke kua bare a ka
 sama selo. Byale ka thōma ka xopala dit-
 eola, ka kitima ka lebelo, ka fihla ka-
 Byale xe ke fihlile ke kua mokhekolo, a-
 re xonna tla mona byale ka xe ke be ke
 sešu ka tšena ka ngwaneng ka dula
 mdomang wa ntlo byale mokhekolo are
 xonna, fela mo a bōnako ke swere a
 ka swara selo, ngwaneng are tloxešog
 byale molato ke ng, mokhekolo are xwa
 fihla makholo wa mosadi wa xaxo, byale
 a fihla a kakola ngwana, byale ka mor-
 aho, a mofo mosadi wa xaxo. Mokhekolo
 a tloxa, ka moraxo ka mo a tloxe ke k-
 wa mosadi wa xaxo, a mpitōa xe ke ya
 ka kua are ke ke tšeng ngwaneng yo-
 nna wa nthōka, ke xona ke tšee ng-
 wana a tloxe a diatleng tšōka. Byale
 yaba taba ya mohlōlo, xe ke tšama ke
 sepela le bore a tšeba bare, a wa ka
 lapeng la mokhekolo yo be xona le makxoma
 byale mosadi yo be wa makxoma o s-
 alwa lekxedi, byale mosadi yo, ke yēna
 wa xolafa mosadi waka, a be a sa
 kwetšame, mpa. A wa kanapa ka ho-

mola, fêla mosadi ka motsa byale mosadi are tšimya letšipa kare xayêna wa kwala mola, mokxekolo yo, ebe a noka kola ngwana a tšeba, byale ebe a sa tšebe moxats'ana, e fêla modimo o be a swate xore fa yêna, ka xobane lexe ele makhoma motha wa tšama a babya, a wa a nkwa va lešeta taba ele ka mokxwa o we. Ke xore mola ô ôna xe motha a ka kela ngwana wa motha o fêla are o se ke wa kxoma, byale kaxe e le mokxekolo a ka a tšeba xe yêna ana lešê. Ke xore selô se sa xodisa xore mokxekolo, a mômêle ke makhoma ke xore mosadi o šetšê a lafetšê metsi a ba nwaixo. Dijô tšê ngwana o lešê ke yêna mmaxwe, a se ke a fa mosadi yo mongwe wa xohlapa a mdešê, ka xobane makhomang o tšaba a ena le dilô tšê xaxwe a tšoxa a xobats'ana ngwana. Xobale ka lešoxana xa lena mola ô wa xo fêla le hwets'ana ngwana wa motha a mokakola ka ntle le polêlô ya xore o seke wa kxoma. lexe ele mohlabo wa xaxwe, o swanetšê xobolêla xe e naya a rôbala le mmaxwe ele xore

783

K34/82

97

Mosadi waaxwe o akhola khwedimpa,
 monna o swanetše yo tsoxa e sale xosa-
 sa a sešu ahlapa. Ke moka a fihle a
 kakole ngwana, a bolêê xone o senewa
 khoma, ke moka o a lafile ngwana. Mo-
 sadi yo mongwê le yo mongwê yo a hlapaxo
 el swanêla xo kakole ngwana, xe anya-
 ka xo kakola ngwana o swanetše xo tsoxela
 lapeng la mmaxwe e sale bošexo a sešu a
 hlapê, ke moka a fihle a moka-kole, a
 bolêla diti tša xaxwe. Ke mola o moxolo
 o we, le xe a kare a dutši le mmaxo ngwa-
 ana ke moka ngwana a molela, a wa
 a ka seke a moka-kole, o swanetše xo r-
 hetša mola o pele. Ke yōna hlōkōmêla
 ya ngwana e we le xo kakola. Xobyalê
 le xa mosadi yo a hwetšexo ke ngwana
 a ka-kole ngwana wa mofha, yēna xo-
 mone a tsoxela lapeng la motswetši; o
 e lafa ka matsōko ke moka a kakwala-
 kakola ngwana. O a lafa ka mokwala
 o o tšolla matsōko ke moka, a o thšel-
 a dieitleng tša mmaxwe ngwana ke
 moka, mmaxwe ngwana a fapanthša
 matsōxō a xaxwe, ke moka yola wa xosi-

nyaxalusa a latswa ka leleme a etswa
 a dira byale dicatla kamoka, byale le yêna
 a thšela xaxaxwe, mmaxwe nguana le
 yêna a dira byale ke moka a kxona
 a mokakola. Le a mokakotšê o monamolla
 diêta noka, ke xore o matšwara ka leoto
 axôxa, a xoma a swara le lengwê a di-
 ra byale le matšaxô o dira byale, a tla
 a feletša ka hlôxô, le tšoxô le lengwe la
 tšwara ka fase xa seledu le lengwê
 ka sekxōing ke moka a moleketša, byale
 ke moka xofêdile o moaf alafile. Ngwa-
 na a swanêla xaja diš tša metseng e
 mengwe, a wa ba mothšabiša xore a ka
 kxoma, molaô o we le bana ba bāšetšexo
 ba sepela e baji. Xobe xona le mosadi yo
 mongwe bare, ke Malotša Moxakla, byale
 mosadi yona o be a safaxe buriswa lap-
 eng laxaxwe, byale a peka ka xotšama a
 yia malapeng a mangwê le nguana wa
 xaxwe a tšama a moleša. E rile mo-
 hleng nguana a babya, byale a xakamê
 xa le xore nguana o kxumile ka le, ke mo-
 ka nguana a motloxêla. Byale a bêtê-
 xa yo mowe a nodira byale le yêna

703

a na matloxele ka zwa mokkwa o we.
 Byale lentšau labala fihla batwadi ba x-
 axwe, byale batwadi ba xaxwe batla ba
 moōmanya, bare, le xe oena monna
 monna wa xaxo ahwile o swameš'e xohlō-
 kōmela bama ba ke bona ba batlatlaxo ba
 xoboloka. Xe obōna xore o sebōdu sa
 xošila, nka be ononthea ditšhōrō ka le-
 xofi ke moka wa ritela ngwana ka x-
 ōti ya leho. Byale bōna o re sexiša ba-
 tho o bile o re sexiša le kane le batho
 ka. Byale mosadi a kwa a bēlēxa ba-
 na ba xaxwe ba pela, fēla ba bahwaxo
 a dio amo xa ke Modimo. Baeng ka ba
 na le molaš wa xokakola ngwana, fēla
 xe ele mokkexola yēna a ka na e mokakola
 ka xobame xona le batho ba bangwē ba xo-
 seloke ba kakola ngwana ke moka ka
 moswana batloxa ke moka ngwana
 o šala a babya, byale o balata wa ba
 bōna ka e. Debale ekhe ya dirēxela mo-
 sadi yo barexo ke maxabole, byale ka yōna
 hlompō, e ya xo hšaba xo swabisā ba-
 tho, ebe ba etšwa matloumeny batlilo
 sēhela mabēlē, byale mosadi yo mongwē

o thōma xokakola ngwana wa mosadi
yola, wa mohlaleša e re hama nana hama
nana. Byale mmawwe ngwana a seke
a hlōkōmēla taba e. Byale ka moswana
ba tsoxa batloxa, ngwana a sala a hla-
bexa, byale dingana thae ke makhoma a
batho ba basipidi, byale motho, oile a sa
balatile ngwana a sala a tloxa ka nt-
haxo. Lyaba ke moka o lobile, mdatō ke wa
mosadi kabaka ya xore a ka e hlōkōmēla m-
ela o e we e boletōexo ke baxoloxoto.

Phōxō, ke sehlare se ngwana e xore xo tšwa
ntlong ke moka ba mophara yōna, ba mop-
hara mohlōxō o bōnaxo e kokamoxa e phōhlēla
ke xore ya seke ya tšentšisa ngwana bo-
lwetšē bya phōxō. Balwetšē byo, ke xore
phōxō ka ngwana o nobōna e phōhlēla
enapa e ya teng byale le yēna nmele wa
xaxwe o epya. Byale baswanetšē ya ka
Mosadi yo a tšebaxo balwetšē byo ke moka
a mopharē, xe basaka ba phakisa a ba
a tšena ke lethōallo ngwana a ka ya
a xona a lekxole, ke elepheto yōna a e yō
pheto, pheto ya ngwana ke mothuisō fē-
la.

Ends 783 end